

109
ЗН

К11

-11

ПОТЪНАЛИЯТ МАТЕРИК
АТЛАНТИДА

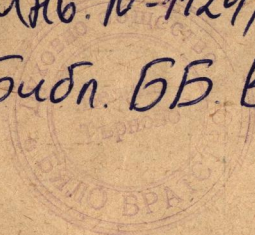
КИРИЛ КРЪСТЕВ

* * *

ПОТЪНАЛИЯТ МАТЕРИК
АТЛАНТИДА

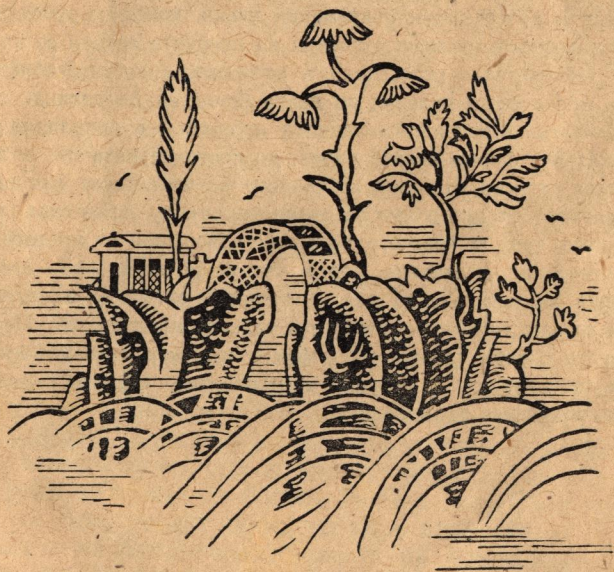
РИСУНКИ И ХУДОЖЕСТВЕННО ОФОРМЛЕНИЕ
ПРОФ. ВАСИЛ ЗАХАРИЕВ

Учв. №=1124/92 II
Библи. ББ. В. Терново

КИРИЛ КРЪСТЕВ

ПОТЪНАЛИЯТ МАТЕРИК АТЛАНТИДА

ИЗДАТЕЛСТВО НА ЦК НА ДКМС „НАРОДНА МЛАДЕЖ“
СОФИЯ, 1959

Тая книга не е фантастично четиво. Обаче тя разкрива една от най-фантастичните страници на земната и човешката история.

Легендата за потъналия материк Атлантида е вълнувала човешките умове през течение на всички векове от древността насам. Днес тази легенда се разгадава от философи, поети и мистици, разработва се с усърдие от геолози, океанолози, палеонтолози, географи, археолози, етнологзи, ботаници, зоолози и други видни съвременни учени, които са убедени, че зад неясните писмени сведения на древните автори се крие една действителна геологична и историческа истина, обясняваща много общи явления по двата бряга на Атлантика.

Книгата коментира старинната легенда и в популярна и увлекателна форма излага онова, до което науката се е домогнала относно разгадаване тайната на изчезналия материк. За разлика от други чужди съчинения върху Атлантида тази книга дава и повечето различни обяснения за мястото и естеството на Атлантида, зад които може да се крие някоя отсенка на истината за нея. Значително внимание е отделено и на загадката на атлантите и тяхната цивилизация. Изобщо чрез богато наситеното с факти изложение любознателният читател се запознава с множество научни въпроси около проблема за Атлантида.

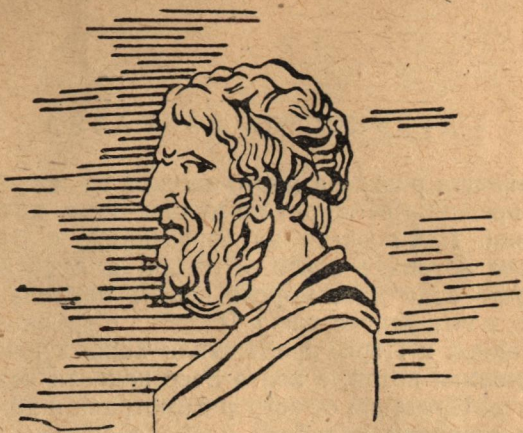
ДРЕВНОСТТА РАЗКАЗВА...

Древността разказва много легенди за потънали земи. Такива предания се ширят по цялата Земя, почти у всички народи. Най-позната на европейците е библейската история за потопа, в която се говори за чудовищни дъждове, чиито води като морска пелена покрили сушата и издавили почти всичко живо. Подобна е гръцката легенда за Деукалион и Пира, продължили наново човешкия род след страшния потоп, с който Зевс наказал недостойното човечество. Предания от остров Самотраки и каменни надписи на старинни индийски племена споменават за потъване на цели материци под морските води. Множество легенди у народите по двата бряга на Атлантическия океан също говорят за потънали острови и материци, само че придружават това събитие с разказ за „страхотни земетръси и огнен дъжд“ от помраченото небе — сиреч за вулканични изригвания.

Стари и по-нови предания искат да ни уверят, че почти във всеки океан е съществувал по един изчезнал сега материк: Атлантида в Атлантическия, Лемурия в Индийския, Пасифида или Му в Тихия океан; към тях можем да прибавим и Егеида в Източно Средиземно море.

От всички тия предания в най-пълна писмена форма до нас е достигнала през вековете легендата за Атлантида. Нека кажем веднага обаче, че тя не е народно предание — подобно на другите, които са утвърждавани в устни разкази, митологични сказания или песни.

Историята за Атлантида за пръв път се разказва през VI век преди нашата ера от просветени за времето египетски жреци от храма на богиня Нейт в град Саис при устието на Нил, познат по-късно като Са-ел-Хагар. Съществуването на Атлантида е било тайна както всички знания на египетските жреци. Друг е въпросът, дали тя е вярна. Тя е била записана в папирусни свитъци, които за съжаление са изчезнали. Вина за това може да имат римският завоевател Диоклетиан и пожарът в богатата Александрийска библиотека през 391 година, които са унищожили хиляди ценни ръкописи.

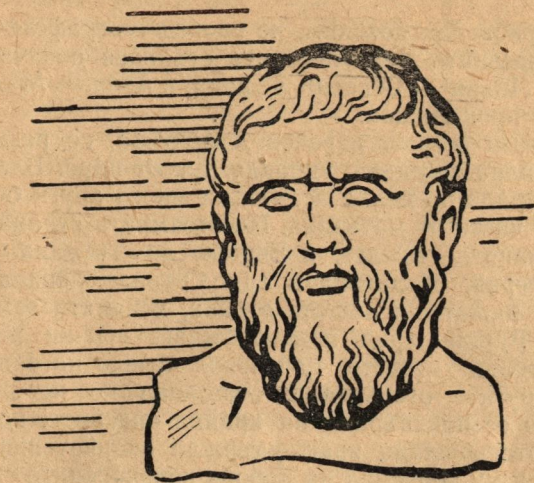
Солон

Един човек от древността твърди, че е видял ръкописа, който разказва за Атлантида, и чул историята за нея от устата на жреците в Саис. Този човек е старогръцкият философ Солон, един от седемте мъдреци управители на Атина и един от първите ѝ законодатели. Солон е живял от 640 до 558 година и е посетил Египет в началото на VI век. Малко чудно е, че без да е оставил писмени бележки за чутото и наученото от него за изчезналия материк Атлантида, то след близо два века е могло да стигне до потомъка му по майчина линия Платон, един от най-личните философи идеалисти на Древна Гърция, живял от 429 до 347 година. Той за пръв път и единствен между древните писатели излага писмено сказанието за Атлантида: веднъж накратко във философския си диалог „Тимей или за природата“ и после обширно в специалното си съчинение „Диалози на Критиас или за Атлантида“.

*

Какво ни разказва Платон от името на Солон и на египетските жреци от Саис?

Много време преди тогавашните гърци да създадат своята култура и прекрасните си митове за герои вождове, техните предшественици са имали напреднала култура и силна държава. Атинската цивилизация датира от

Платон

9000 г. пр. н. ера и била с хиляда години по-стара от египетската — съгласно данни в папирусни ръкописи.

Това сведение обаче е невярно или най-малко силно преувеличено. Жрецът може би е имал предвид егейската култура на остров Крит, в Микена и Троя, разкрита едва в наше време. Самите гърци не знаели нищо за крито-микенците, които също били от гръцката племенна група, и смятали за свои предшественици митичните пелазги.

Във връзка с това жрецът от Саис съобщил на Солон, че праатиняните водили дълги войни с жителите на един далечен материк — Атлантида, които нахлували в Европа, и накрай ги победили.

Ето думите на самия жрец, предадени в „Тимей“:

„Записите говорят, че вашият град (става дума за Атинската държава) някога обуздал дръзко налитащо по Европа и към Азия воинствено племе, идващо откъм Атлантическото море. По онова време това море било плавателно. Пред устието, което вие по вашему наричате Херкулесови стълпове, се намирал остров по-голям от Ливия и Азия, взети заедно, и от него се откривал мореплавателен достъп до други острови, а от тях — до целия

срещуположно лежащ материк, който ограничава това море.“

Тук трябва да поясним, че според географските понятия на древните Херкулесовите стълпове означават Гибралтар, Ливия — Северна Африка, а Азия — Мала Азия. Разказът продължава:

„На този остров, наречен Атлантида, се развила голяма и силна държава, управлявана от царе. Властта им се простирала по целия остров, на много други острови и на някои части от материка. По отсामната страна те владеех Ливия до Египет, а Европа до Тирения. Цялата тази империя, обединена в едно, възнамерявала да завладее и вашата, и нашата страна, и цялата земя отсам протока. Вашият град, превъзхождащ всички по мъжество и военни хитрости, ту воювал начело на елините, ту когато другите отстъпвали, отстоявал по необходимост сам, като се подхвърлял на крайна опасност; но накрай надвил отстъпващия враг, удържал окончателна победа над него и му попречил да пороби непокорените още страни, включително и нас — изобщо всички живеещи отсам Херкулесовите стълпове, като винаги им извоювал свобода.

След това обаче настъпили страхотни земетръси, придружени от същински потоп, породен от продължителни, поройни дъждове, и в един ден и една бедствена нощ цялото ваше войнство се погълнало наведнъж от земята, а остров Атлантида изчезнал, потънал в морето. Затова и онова море сега е неудобно за мореплаване и неизследвано: плаването се затруднява от многото окаменена тиня, останала от потъналия остров.“

*

В случай че съобщенията на жреците от Саис, на Солон и Платон са верни, те освен сведението за изчезналата земя съдържат още редица указания: от тях става ясно, че древните египтяни са знаели за съществуването на задатлантически материк — откритата много по-късно Колумб Америка; по описанието може да се пресметне, че Атлантида ще да е лежала по-близо до европейския, отколкото до американския бряг; в случай че Атлантида е била твърде близо до материка, островите зад нея, за които се говори, могат да бъдат Азорските, ако обаче е лежала сред океана, трябва да става дума за Ан-

тилите и Бермудите; съобщението, че дълго време морето над потъналата Атлантида било заблатнено и каменисто, трябва да ни наведе на мисъл, че първо тя е пропаднала плитко под морската повърхност и сетне постепенно е потъвала все по-надолу. Най-сетне в разказа на жреца се говори за загиване и на праатиняните — на мъжкото население, участвувало във войната. С това събитие може да се обясни угасването или прекъсването на високата егейска култура, както и на спомена изобщо за населението, обитаващо гръцките земи до идването на Омировите елини. Изразът „цялото ваше войнство се погълнало наведнъж от земята“ — ако не е погрешно предаден — очевидно не ще да свързва това произшествие с територията на Атлантида. Не може да се приеме, че малката атинянска войска е преследвала атлантите чак в собствената им земя и е загинала при катастрофата на средатлантическия остров. Вероятно необикновените земни смущения са обхванали и Европа или поне Средиземноморието: не е изключено праатиняните да са загинали някъде на собствена земя или наблизо до нея. Мъглявото съобщение на египетския жрец може да ни подсказва, че Атлантида е загинала по същото време, в същия земетръсен цикъл, когато са станали големи пропадания в Южна Италия и Беломорието, за които геологията знае нещо с по-голяма сигурност. Не е изключено дори тези доказани земни пропадания в Беломорието и наоколо да са станали извор за създаването на цялата тази легенда.

*

В другата си книга „Диалози на Критиас“, посветена специално на Атлантида, Платон описва подробно устройството и живота на легендарния остров.

Трябва да предупредим читателя за това, което отбелязват някои автори, че тази книга прилича повече на литературно-художествена творба, отколкото на географско-документален труд. Изглежда, че тук се е проявило поетичното въображение на Платон. Може би той е желал да напише художествена творба, подобно на Илиадата, като разработи в епическа форма краткото сказание на жреците за Атлантида, предадено от него в „Тимей“. Затова във второто му съчинение още отначало участва митологията — за първите хора, за бог Посейдон и неговите синове, които станали първите атлантски царе.

След това действащото лице в книгата — философът Критиас, се впуска да описва надземните и подземните богатства на легендарния остров, неговия климат, планините, животните, растенията, величествените строежи и превъзходящата цивилизация на атлантите. По думите на Платон островът притежавал такава богата природа, че въпреки придобивките от обширните завоевания, сам произвеждал почти всичко необходимо за една цъфтяща материална култура.

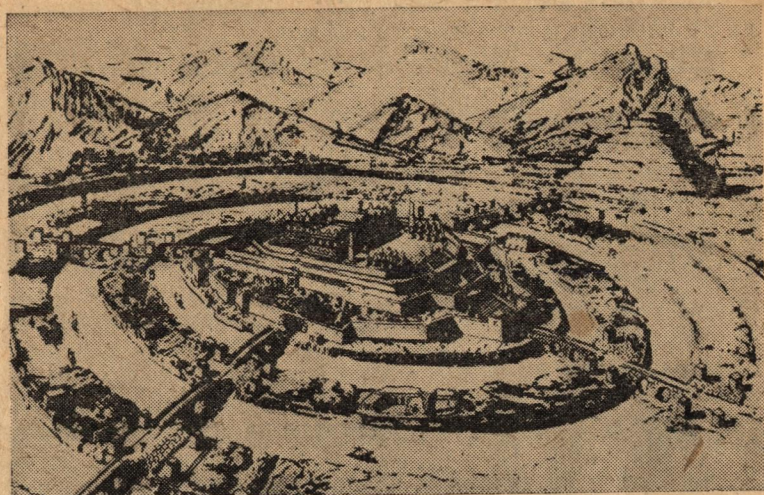
Между големите минерални богатства са споменати златото, среброто, оловото, медта, желязото и един намиращ се само там метал — „орихалк“ („злато-мед“ — навярно с това име е означен месингът! — сплав от мед и цинк).

С увлечение Платон описва чрез устата на Критиас полезната растителност, плодните и декоративни дървета, сред които особено значение отдава на едно дърво, прилично на познатата ни кокосова палма: „дърво, което дава наведнъж и питие, и храна, и мазнина“. Ако това действително е въпросната палма, ще излезе, че просторният остров Атлантида трябва да е достигал далеч на юг от Тропика на Рака, северно от който тия палми не растат.

От друга страна, от обяснението на Платон, че лятната реколта се осигурявала с изкуствено напояване, следва да се заключи, че климатът в тая островна земя, макар и мек, ще да е бил сух, а почвата вулканична и камениста.

Между споменатите диви и питомни животни впечатление прави наличието на „многочислена порода слонове“. Истината е, че по време на древния Египет слонове са обитавали и Северозападна Африка, но не и атлантическите острови и Америка, гдето те са пренесени по-късно. Навярно Платоновите думи се отнасят за някой запазен вид прадеди на слона — живелите в междуледниково време мамути и мастодони, каквито са обитавали и Южна Америка до съвременната геологична ера.

Най-подробно е описан градоустройственият блясък на столицата на главното атлантско царство. Като слушаме за уредбата и изяществата, които Платон описва в цели страници, не можем да не мислим, че тук действително участва преувеличението и творческото въображение на античния писател философ. Такива подробности би могъл да даде само очевидец, който си е взел писмени бележки на самото място. От друга страна, малко вероят-

— Опит за реставрация на столицата на империята на атлантите от съветския художник Р. Авотин според описанието на Платон в „Критиас“
Горе на Акропола: вляво царският дворец, в средата главните храмове

но е десетина хиляди години преди нашата ера да е имало цивилизация на такава висота, каквато Платон приписва на атлантската. Но все пак да го изслушаме.

Престолният град лежал на равнина и се допирал до морето. Там започвала кръгла стена, обикаляща целия град, който имал огромни размери — диаметър около десет километра. От морето започвал и главен входен канал, който навътре обикалял в три концентрични кръга из самия град. В средния малък остров се издигали акрополът с храмовете и царският дворец. Те били строени много отдавна и всеки нов владетел се стараел да засенчи предшествениците си в украсяването им. В резултат на това огромните каменни здания, които според Платон били в суров, „варварски“ стил, блестели отвън и вътре от разноцветни металически части, слонова кост, златни и орихалкови статуи. В скалния масив на акропола били издълбани морски арсенали за флотата и съоръженията. Жилищата на народа били по ивиците от суша между каналите — свързани с радиални улици и мостове.

Атлантите имали и писменост: законите били написани по каменни и металически колони.

Платон дава и следните общи сведения за цялата страна. Главното царство лежало в най-плодородната висока равнина с размери 3000 на 2000 левги (530 на 360 км). Тя била защитена от три страни с високи планини и отворена само към юг, към морето, гдето се намирала столицата. Равнината била заобиколена и прорязана от напоителни канали. Заедно с другите десет царства, някои от които са били на прилежащите острови, територията на Атлантската империя ще да е имала към милион кв. км. Относно числеността на населението можем да се водим от сведението на Платон, че главната Атлантска държава била разделена на 60,000 общини, всяка от които доставяла по двадесетина войника, което прави армия, брояща над милион войници! Тя разполагала с 240,000 коня, 10,000 колесници, 1200 кораба. В такъв случай ще излезе, че цялото население на Атлантида не ще е било по-малко от 4 до 6 милиона души. Всички тия цифри са, разбира се, необикновено големи за старите исторически времена, когато и населението на страните, и военната им сила са били много по-малки.

След това Платон разказва за държавния строй и законодателството на атлантите.

Накрай той се занимава с обществените нрави. Отначало нравите на атлантите били строги и възвишени: те се подчинявали на „небесните закони“ и били изпълнени с най-благородни чувства. Колкото повече обаче се разширявали империалистичните завоевания на атлантите и растели техните богатства и могъщество, „порочността на човешките дела“ покварила „малко по малко тези божествени нрави и щастливите уредби“. „Атлантите започнаха да живеят като другите човеци и като не можаха да издържат на изпитанията на щастието, което обладаваха, те се изродиха.“

Платон приключва историята отново в духа на митологичните разкази. Възгордяването на атлантите и упадъкът на нравите им решило съдбата на тяхната земя. Зевс намислил да ги накаже и свикал за тая цел боговете на съвет . . .

Тук обаче текстът на Платон се прекъсва, останалата част е загубена или недовършена.

Това е чудната легенда за Атлантида, завещана ни от древността. В нея трябва да има достатъчно примеси и наслойки от изопачавания, митология и поетични измислици. Обаче има и неща, които ни карат да приемем, че тя съдържа поне зърна от историческа и географска истина. Така мисли например големият руски поет и философ Валери Брюсов, който много се е занимавал с въпроса за Атлантида и е чел лекции за нея. Той с право ни обръща внимание на обстоятелството, че в разказа на Платон има безусловно верни неща, каквито са сведенията за старата егейска култура и за Америка; следователно според него нямаме основание да смятаме, че останалата част от преданието е измислена.

Вземем ли такава позиция, налага се да приемем, че египетските жреци са записали губещия се в зората на историята спомен за една голяма геологична катастрофа, както и за една голяма отминала цивилизация. В такъв случай явява се задача на науката да открие един ден следите и на едната, и на другата.

Има обаче положения в разказа на Платон, които ни карат да се отнасяме критично към него.

Най-напред чудно е, че Платон е единствен или почти единствен от древните автори, който съобщава за тези значителни доисторически факти — загиването на материка Атлантида и на неговата забележителна цивилизация. Твърде странно е как за нея не е останал ни един веществен или писмен паметник и знак.

Във връзка с Платоновата легенда се съобщава, че неговият ученик Крантор ходил в Саис да търси материалите за Атлантида и жреците му показали писмените записи, които техните предшественици показали и на Солон, но такива папируси досега не са дошли до нас. Наистина египтолозите са разчели в пирамидните надписи, наричани с общото име „Книга на мъртвите“, да се говори за град в западна посока, при море и два вулкана, родина на бог Тот, който град загинал от космическа катастрофа, но това сведение е много общо.

Преди Платон и след него мнозина древни поети, историци, философи — още Орфей (14 в. — в Химните), Хезиод (9 в.), Омир (9—8 в.), Солон (7—6 в.), Критиас (5 в.), Еврипид (5 в.), Херодот (5 в.), Аристотел (4 в.) и други споменават понятията Атлантис, Атлас, атланти,

ала се касае за Атлантическия океан, африканската област Атлас и нейните жители. Само поетът Хезиод в своята „Теогония“ произнася името Атлантида, но като митологична богиня — Атлантида-Майя, от която Зевс добил син Хермес. Единствено у късния александрийски философ Прокъл (5 в. сл. н. ера) се среща цитат от книгата „Етиопия“ на неизвестен гръцки историк Марцелус, где то се говори за десетина острови в Атлантическия океан, единият наречен на името на Посейдон: „Жителите на остров Посейдон пазеха предаден им от техните прадеди — спомена за остров, намиращ се действително по тия места. Той беше най-големият от всички острови в Атлантическото море и за дълго властвуваше над тях.“ И на тази записка, разбира се, не можем да дадем ухо като на исторически документ.

От друга страна, прегледаме ли всички други съчинения на Платон, ще видим, че те имат дидактичен характер. В тях под форма на разговори се излагат и развиват философските идеи на Платоновия учител Сократ и на самия Платон; като знаем това, малко вероятно е той да е посветил едно цяло свое съчинение на географско-историческа тема. Затова има учени, които не без основание смятат, че историята за Атлантида е измислена от Платон и в „Критиас“ той чисто и просто под алегорична форма ни описва идеално устроената според него държава и причините, по които тя може да загине. В такъв случай книгата на Платон много прилича на по-късното съчинение на англичанина Томас Мор, издадено в 1516 година, в което също се говори за една идеално устроена, несъществуваща островна държава. Тази книга се нарича „Златна книга за най-доброто устройство на държавата и за новия остров Утопия“. И тъй, не е чудно и „островът Атлантида“ да е една социална утопия на древния философ идеалист.

Като продължаваме да разглеждаме критично разказа на Солон, предаден от Платон, не може да не ни направи впечатление и друго нещо. Колко прилича историята за битките на праатиняните с атлантите — с историята за Троянската война, сиреч с „Илиадата“. И там, и тук се говори за загиване на цивилизации, предшествувачи старогръцката, която се въздига именно след тяхното разгромяване. Знаем, че Троянската война и изобщо историята на Елена, Парис, Ахил и Хектор не е съществува-

Останки от критско-микенската цивилизация, 1500 г. пр. н. ера

ла така, както я четем в „Илиадата“. Археолозите и езиковедите са установили, че гръците елини са си присвоили подвизите, възпявани в епическите песни на покорените от тях предшественици, крито-микенците, макар днес също тъй да се смята, че и те са били от гръцката племенна група.

Искаме ли сега да свържем историята на Атлантида с гръците атиняни или с праатиняните, като направим най-проста сметка, ще видим, че историческите данни на Платон са неверни. Елините са слезли по тия места от север около 1000—1200 г. пр. н. ера; Троянската война, сиреч войната между критската държава и Мала Азия, се е водила около 1200—1500 г. пр. н. ера; разцветът на самата критско-микенска или егейска култура започва едва 2000—3000 г. пр. н. ера; а епохата на неолита — времето, когато човек започнал да си служи с изгладени каменни сечива, настъпва в Егейския басейн най-много 5000—6000 г. пр. н. ера. Следователно сведенията на египетските жреци за 9000-годишно съществуване на елинската култура са за нас неправдоподобни; още по-малко е вярно, че преди толкова хиляди години човечеството е било на такава висота; нито пък че „гръците“ и други азиатски народи, както съобщава Платон, по онова време са били вече въоръжени с копия и щитове.

Трябва да кажем, че атлантолозите механически свързват сведението на египетските жреци, че атлантската култура датира от 9000 г. пр. н. ера — с времето на войните на атиняните с атлантите и със загиването на Атлантида. Такова нещо у Платон няма, това са отделни моменти. За времето на войната той казва „някога“, а за потъването на Атлантида — „по-късно, след това“. Все пак ако приемем, че събитията в сбития разказ на жреците не са толкова разтеглени по време — трябва да кажем, че нито древните елини, нито техните егейски предшественици са могли да бъдат съвременници на атлантите.

Някои автори, като преводачът и коментаторът на Платоновите съчинения Алберт Риво, смятат, че Солон и Платон са заели мита за Атлантида от преданията за самата критско-егейска цивилизация. Колко много приличат описаните тъй подробно от Платон строежи в атлантската столица на запазените и разкопани останки в Микена и в Кносос на Крит. Същите големи „циклопски“ или „вар-

варски“ — както ги нарича Платон — каменни дворци и храмове, украсени с бронз, злато, керамика, изписани със стенописи. Само че, бидейки изтънчен елин, той е придал и повече изтънченост и блясък на това описание; той е, както се казва, „елинизирал“ критско-микенската действителност, тъй както Омир преди него е елинизирал критско-микенския епос. Колкото за победоносните войни над атлантите, изглежда, че гърците са си присвоили и по отношение на „западния фронт“, както за източния — Троянския, героични подвизи, които те сами никога не са извършили; обаче далечен спомен за такива подвизи — очевидно не и с „атлантите“, може да е бил залегнал в сказанията на покорените от тях местни племена.

ЛЕГЕНДАТА СЕ РАЖДА НА НОВО

Две хилядолетия и половина ни делят от необикновената и вълнуваща древна легенда. Няма нищо чудно в това, че тя се е запазила чак до наше време живо в съзнанието на хората — въпреки значителния напредък на науката и изтъкнатите противоречия в нея. Човечеството до Ренесанса сляпо е вярвало на античните автори, а и описанието на Платон е тъй примамно и убедително.

От Платоново време насам повече от хиляда и петстотин автори — философи, писатели, мистици, поети и други фантасти, както и географи и историци, са си бльскали главата над текстовете на Платон и са търсили ту тук, ту там мястото на Атлантида, като са идвали до най-невероятни заключения за вида, живота и съдбата на легендарната земя. За Атлантида са написани вече към 1800 съчинения — художествени и научни или претендиращи за научни.

По-чудно е обаче това, че тъкмо в наше време — века на най-точното знание, историята на Атлантида се съживява настойчиво върху страниците на чисто научни съчинения. Нови стотина учени от всички страни — този път геолози, океанографи, геофизици, географи, климатолози, зоолози, ботаници, палеонтолози, етнолози, праисторици, археолози, езиковеди, изкуствоведи, дори астрономи — предприемат съвсем сериозна обсада на въпроса за Атлантида. Съвременните атлантолози, които имат международни дружества в Париж и Лондон, не търсят вече да

докажат непременно „Платоновата Атлантида“, каквато той я описва по думите на Солон и на египетските жреци. Сега въпрос е да се открие или налучка една „научно-необходима Атлантида“, чрез която да се обясни връзката между много общи геологични явления, еднакви живи и измрели животни и растения, както и прояви на стара човешка цивилизация по двете страни на Атлантическия океан. И ако тази връзка все още се назовава с тайнственото име „Атлантида“, това е не само от уважение към почтената възраст на легендата за нея, но главно за това, че тя все пак трябва да лежи някъде в същия Атлантически океан. Може да се каже, от една страна, че идеята за неизвестната земя — свързка между двата материка, се ражда наново в нашия век като налагаща се научна необходимост, пречистена от фантастиката и мистиката на вековното предание. Неясната старинна легенда умря — роди се една настойчива научна хипотеза.

Може да се каже обаче, от друга страна, че сега въпросът не е непременно да се открие някаква потънала „земя Атлантида“, освен ако тя много ясно се окаже налице при океанските проучвания. Важно е да се намери обяснение на връзката между сродните явления по двата бряга на океана — въпросът е преди всичко за „презатлантическата връзка“, независимо по какъв начин е била осъществена.

Повечето учени приемат, че действително трябва да е съществувала една физическа връзка между матерците: ивица земя, голям остров или няколко острови, които са послужили като път за преминаване на животинския свят, а по-късно и на културата по двата бряга на океана.

Такава временна земя-преграда в океана е добре дошла да обясни и причините за геологическия потоп и Ледената епоха в Северното полукълбо на Земята.

Други учени отричат да е съществувала междинна земя Атлантида. Според тях животинският свят в далечното минало се е възползувал от Беринговия провлак, преди да стане проток; сродните пък култури в Средиземноморието и Средна Америка може да са се разпространили по морски път, макар и с примитивни салове и кораби, както показва експедицията „Кон-Тики“ на Хейердал през 1947 година.

Въпросът за Атлантида се преплита и с произхода на някои западноевропейски народи, за които се приемаше,

че са дошли от Изток, от огнището на индоевропейските народи; ако обаче се докаже, че най-стара култура в Европа е била атлантската, произходът на западноевропейското културно човечество трябва да се търси от Запад — откъм Гибралтар и Африка.

Както се вижда, откриването или доказването на Атлантида би било ключ за разрешение на множество научни загадки.

И тъй въпросът за Атлантида, от една страна, се явява за съвременната наука един геологически проблем. От друга страна, той е културно-исторически и етнографски проблем. Лошото при него е, че сведенията на геологията и историята не всякога са в добра хармония помежду си. В заключение може да се каже, че Атлантида е един сложен проблем — зависи коя Атлантида и каква Атлантида търсим да докажем. Според това вече можем да съобразяваме и къде да я търсим. Въпросът за Атлантида е сложен и защото крие много противоречия в себе си — по същество, по време, по място. Геологическата страна на въпроса предлага много възможности за мястото на Атлантида. Докажем ли по един начин геологическата Атлантида, не всякога можем да докажем и съществуването на човечество, а още по-трудно и на културно човечество върху нея. Данните на Платон могат да се пренамерят в някои геологични факти из местността, за която той говори; историческите му данни обаче не се съгласуват с нашите познания.

Тъй като загадката на Атлантида включва в себе си наведнъж множество явления и въпроси, тя не може да бъде разрешена сполучливо, ако се тръгне само по единия въпрос, по единични доказателства. За да се доберем до истината, трябва да се съберат многостранните, сами по себе си малки доказателства. Затова налага се въпросът за Атлантида да се обсъди и осветли от всички страни. И най-накрая трябва да заявим, че ако се ограничаваме или прирастим само към едно възможно обяснение, към една хипотеза за обяснение на тази тъй сложна и противоречива загадка, може да допуснем истината да се изплъзне покрай нашата прирастна ограниченост. Обратно, като вземаме предвид всички възможни хипотези, макар и противоречиви помежду си или странни на пръв поглед, можем да смятаме с по-голяма сигурност, че истината се намира някъде между тях.

ВЪЗМОЖНА ЛИ Е КАТАСТРОФАТА САТЛАНТИДА

Няма смисъл да се занимаваме с Атлантида, ако страшната катастрофа с нея, както ни я предават египетските жреци, е фантастична и неправдоподобна — някакво чудо на природата. Затова най-първо трябва да видим дали изобщо е възможно някоя земна област да се разтвори и да погълне хиляди хора, а самата тя да пропадне и потъне в морските бездни.

За щастие на човечеството през последните 5000—6000 години, откак то е създадо своя култура и има историческа памет, не са ставали по земното лице такива катастрофи, каквито ни описва Платон, за да имаме примери, че те са възможни по нашия глобус. Все пак ред по-малки случки от този род дават идея, че в страшната съдба на Атлантида няма нищо свръхестествено и че такива събития са напълно възможни и обясними.

*

Бил хубав, слънчев есенен ден, неделя, 1 ноември 1755, над прекрасния приатлантически град Лисабон. По обичая празнично пременените лисабонци бързали към многобройните църкви. Изведнъж чувството им за сигурност и за радост от съществуването се помрачило, земята се разтресла с най-страшните, продължителни и свирепи трусове, каквито човечеството е преживяло, почвата се пропукала, зданията се срутвали, хората загивали масово — под развалините, във водите на внезапно изскочилата от бреговете си река Тахо, от пожарищата. Цели единадесет минути се гърчила земята. Обезверените в нейната устойчивост хора избягали по брежната улица, но били измамени в очакванията си да намерят спасение в съседство с великанската спокойна снага на океана. Случило се най-чудното нещо. Морето също се раздвижило като огромно чудовище в леговището си, изпърво се отдръпнало силно назад, а сетне налетяло с неவிждан устрем цели 15 км навътре по брега и навлякло кораби върху него, после гигантската вълна се оттеглила наново, като отнесла постройки и съоръжения и погубила хиляди хора. Общо 60,000 души загинали при тази незапомнена земна катастрофа. Били разрушени и почти всички португалски градове.

Лисабонското земетресение, което разтърсило половината Европа, е най-близкият и убедителен „свидетел“ за вероятността на зловещата съдба на Атлантида. То се е разиграло срещу мястото, гдето се смята, че тя се е намирала. Неговият център бил в морското дъно и тръпките се предали на сушата. Пропадналите с десетина и повече метра прибрежни области свидетелствуват, макар в погледа степен, каква е била съдбата на потъналия тук някъде материк. Не е чудно това земетресение да е ехо — една от последните фази на страшната трагедия, която се е разиграла в тия места преди десетина хиляди години и навярно не е заглъхнала изведнъж.

Но Лисабонското земетресение не е единственият недавнашен смут в областта на Атлантида. През 1720 силен земетръс раздвижил Азорския архипелаг. Скоро той обхванал и един от Канарските острови — Лансарота, който се пропукал и през мощния процеп навън се изляло огромно количество лава. След страхотното земетресение в Португалия през 1755 настъпили земетръси и вулканични изригвания в Исландия през 1783, гдето лавата бликала из една пукнатина, дълга 20 км, докато натрупа 27 куб. км изригната маса. Цели 60 години областта на предполагаемата потънала Атлантида свидетелствувала чрез гърчове, пропуквания и лавни изблици за незарасналите рани на земната кора в това място. Обърнем ли се и към геологичните паметници на предишната вулканична дейтелност — базалтовите куполи в Исландия, чудноватите базалтови скали по процепения канал между двата Британски острови, вулканичните снаги на самите Азорски острови, островите Възнесение, Зелени нос, Света Елена — ще разберем, че тук през Третичната ера до Миоцена е било поле на страшни моретръси и земетръси, за да се избълват от земните недра такива планини от лава, някои от които са се показали като острови над водата.

*

Стари холандски карти и манастирски документи от XII—XIII век показват множество манастирски земи, които днес не съществуват — погребани в морето. По онова време именно земята под езерото Флево потънала и то се превърнало на днешния залив Зюдерзее. На кого не е известно, че холандците от векове водят неимоверна битка

да си задържат земята, която морето бавно, но неумолимо поглъща. Загуби имат и французите — красивият остров скала Сен Мишел в дъното на залива между Нормандия и Бретан с великолепен манастирски замък върху него до VIII век е бил хълм на 40 км далеч от морето, сред гора, която сега е потънала под водата заедно с други два манастира и някои села. (Такава тема сигурно е дала повод на френския композитор Клод Дебюси да напише творбата си „Потъналата катедрала“, в която се чува звънът на камбаните и звучат песнопенията на манастирите, заварени от катастрофата.) Тук още в края на IV век бил удавен и изчезнал бретонският град Из. Ламанш също е потънала по-отдавна част от материка: по неговото 180 м дълбоко дъно се открива продължението на коритото на Сена, която се е вливала далеч на запад в океана. Тук при нейното старо устие се намира подводен архипелаг, който може да е от прочутите — несъществуващи днес — Каситеритови или Калаени острови, от които според Птоломей се добивал калай и които някои уеднаквяват с Британските острови.

Оттатък, по дъното на плиткото до 30—40 м Северно море, също може да се види удавеното корито на Рейн, който се е вливал далеч на север. Рибарските мрежи изваждат кости на мамути, които са се разхождали някога в тази потънала долина. Изобщо цялата тази съседна на предполагаемата Атлантида област се е слегнала не много отдавна под водата, от което са се образували Ламанш, Северно море, Британските острови. Бреговете на Ирландия например са потънали от 120 до 160 метра. Тия събития са станали може би пред очите на първобитния човек, а и по-късно. Според съветския професор В. Богоров например днешното Балтийско море е оформено едва преди 2000 години. Потъванията в случая навярно са ставали бавно, но все пак достатъчно ясно говорят, че тази област на Атлантика изобщо е едно неспокойно място на земната кора, части от която в едно или друго време са се озовавали под водата. Ето според съвременните геолози тялото на разломения тук европейски материк продължава да се отцепва по долините на Рейн и Рона — до Гибралтар! Дали един ден те няма да увеличат подводното царство на Атлантида?

Данни за такива земетръсни движения с разцепвания и пропадания, за вулканични изблици през тях можем да намерим по цялата Земя. Ние се огарничихме само за областа на Платоновата Атлантида. Нека разкажем накратко обаче за едно далечно от нея произшествие, което също може да хвърли светлина върху достоверността на катастрофата с Атлантида.

Цели седем поколения от обитателите на Зондските острови в далекоизточното Средиземноморие живеели спокойно в близко съседство с вулканичния остров Кракатау, който два века не давал никакви признаци на живот. Изведнъж на 20 май 1883 година нещо в острова започнало да ври и като от парен котел от него със свистене се издигнал 11 км висок стълб от пара и газове. Подземното клокочене обаче се усилило и на 26 и 27 август последвали четири най-страшни взривове, които разтресли всичко на 3000 км наоколо. Високият 800 м остров се пукнал и избухнал от насъбралите се в неговата сърцевина вулкански газове. Две трети от него — 19 куб. км земя били вдигнати за миг във въздуха и заедно с огромно количество вулканична пепел засипали 800,000 кв. км наоколо, като направили големи пакости. Мрак покрил тази част на Индийския океан. Ала последвало нещо още по-ужасно. Морската вода яростно нахлула в откритото се вулканско гърло и още по-яростно се изпарила от прегръдката си с огъня. Експлозиите така раздвижили океанската повърхност, че образуваните вълни, високи 35 м, налетели на околните брегове и издавили 40,000 души; тези вълни пребродили целия Тихи и Индийски океан, чак до Атлантическия.

Английските учени Л. Спенс и Ж. Чърчуърд изказват мнение, че матриците Атлантида и Пасифида (в Тихия океан) са загинали именно от експлозии на насъбраните в техните вулканични масиви огромни количества подземни газове. Ако е така, Кракатау е един жив пример за това.

Лисабонският земетръс и избухването на Кракатау са двете най-големи земни катастрофи, които човечеството помни в своята история. Те станаха почти в наши дни. Поотделно или свързани в една картина, те дават достатъчна идея какво би станало с една нестабилна земя,

обхваната от серия такива смущения, каквито при това в миналото — поради неукрепналата земна кора — са ставали с много по-голяма сила.

*

Областта, гдето според Платон е лежала Атлантида, е именно една неукрепнала, нестабилна част от земната кора. Освен че е записана в сеизмичните и вулканоложките карти като земетръсна и вулканична зона, но тя още и „играе“ нагоре-надолу, издига се и се сляга. Мнозина мореплаватели са съобщавали за нови острови, които са изчезвали, преди да се отиде отново, за да бъдат изследвани. Такъв остров, кръстен Сабрина, се появил през 1811 в Азорската група. През 1867 силен земетръс разтърсил друг Азорски остров — Терсейра, като разрушил селото Санега; наблизо в морето се подал нов вулканичен връх, който наскоро изчезнал. Населението на Канарските острови помни там на запад да е имало остров Сен Брандон, който се виждал от остров Палма. За нов остров се съобщи и през 1932.

Областта на предполагаемата Атлантида е осеяна с вулканични острови и огнедишащи вулкани, които показват ясно, че това място е една силно пропукана част на земната кора. Огнената верига започва горе на север с вулканите на Птичия остров и Ян Майен, продължава в голямото вулканично гнездо на Исландия със седем вулкана и много гейзери; на юг деветте вулканични Азорски острови са увенчани с пет едва загаснали вулкани; в групата на Канарските острови пушат вулканите на Палма и Лансарота, а през 1909 се обади и вулканът на остров Тенериф; още диша огненият остров между десетте вулканични острови на Зелени нос; веригата продължава през също тъй вулканичните острови Възнесение, Света Елена, Тристан д'Акуня, Диего Алварец и Гоф.

*

В случай че Атлантида се е намирала по тия места, тя е лежала в оста на най-слабото и пропукано място на земята — големия Средиземноморски нагънат, вулканичен и земетръсен пояс, — затова нейната съдба не бива да ни учудва. Потъването на Атлантида е било

брънка от веригата големи геологични пропадания, които са станали все в праисторическо време по критичната Средиземноморска област: около Гибралтар, около Тунизия и Сицилия, в Егейската област. И тук още зият отворени вулканични гърла — Везувий, Етна, Стромболи, Липарските острови, Санторин, Георгис; силни земетръси продължават доста яко да разгърсват Сицилия, Гърция, Мала Азия и свидетелствуват за незарасналите геологични рани. Голямото Средиземноморско земетресение през 526 година отнело живота на 100,000—200,000 души, Сицилийското земетресение през 1693 — на 60,000, а Месинското в 1908 — на 83,000 души. През юли 1831 един английски капитан открил южно от Сицилия нов остров, който кръстил Юлия и го обявил за английско владение. Това предизвикало безполезна дипломатическа разпра с краля на Неапол и Сицилия, защото островът през декември същата година изчезнал, за да се покаже отново през 1863, ала за толкова малко време, че никой не успял да го обсеби.

Движенията на земната кора и свързаните с тях вулканични и земетръсни явления стават най-вече в областите на младите нагънати планини. Средиземноморието — от Гибралтар до Индонезия — лежи в полите на най-младата, огромна, нагъната Алпо-Хималайска планинска верига. Тя се е издигнала преди 30—40 милиона години, което е твърде скорошна дата в земната история. За да се нагъне в такива гигантски дипли, земната кора по тия места е изпитвала необикновено напрежение от натиска на дебели пластове, вероятно и от подземни магмени движения. При мощното нагъване тя се пропуква в някои места и от процепите избликуват лавни вещества. Натискът отдолу и отстрани подема нагънатата сплитка, издига я бавно нагоре и тя се оформя като планински ръб по земята. Учените наричат това явление епирогенеза.

Ние не бива да си представяме, че лицето на земята е приключило своите преобразования и че мощните геологични сили са окончателно заспали, макар че земната кора е все повече затвърдена и уякчена. Някои части на младите планини още се издигат. Съветският професор И. А. Ефремов измерил в Централна Азия планински масиви, които се издигат със скорост 14 м за 100 години — или с 1680 м от времето на Платоновата

Атлантида. С цели метри за столетие се издигат и Хималаите Тянь-Шан, Кавказ. Родопите, след като преди 40—50 милиона години са били почти потънали под морето, още продължават да се издигат с 2·5 мм годишно, което прави 2·5 метра на столетие. Докато Британската област е потънала, известно е, че Скандинавия в последните векове се издига значително. Остров Нюфаундленд също се е издигнал от 1770 до 1820 с 400 м.

При това издигане някои съседни части потъват надолу и морето може да ги залее. Това нашествие на водата върху сушата се нарича трансгресия на морето. Изглежда, че има връзка между двете явления. Някои учени заключават, че земната кора е напукана на големи, притискащи се участъци, от които, когато един по някоя причина се издига — съседният се спуща, и обратно. Това явление се нарича изостазия. Ние лесно можем да си представим тази структура на твърдата земна кора, като знаем, че тя не е по-дебела от 30—60 км и лежи върху по-мека, пластична маса.

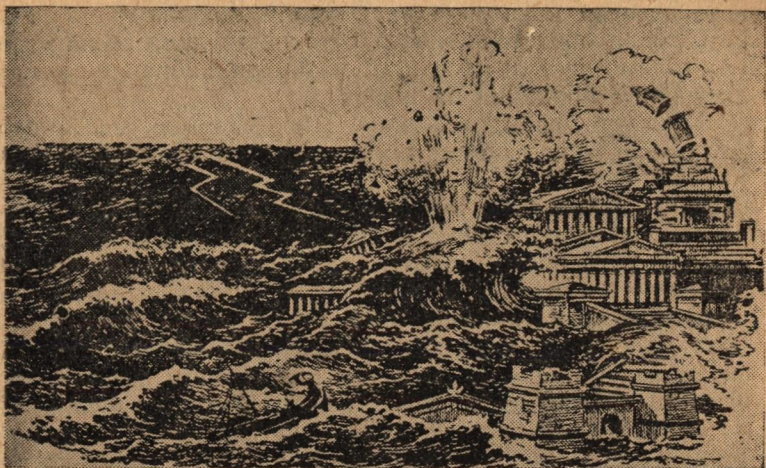
Широко е известен античният храм на Серапис в Италия, чиито колони до XV век са били почти потънали под водата и сега се намират на сухо. Българският черноморски бряг се издига при Калиакра и Аладжа манастир, а потъва при Лонгоза, Бургаските езера, Ропотамо.

Само с бавното спускане на земната кора може да се обясни как са се образували дебелите коралови острови венци върху подводни височини, като се знае, че коралите живеят само до 40—50 м дълбочина. Според видния френски геолог и географ Жак Буркар много матерични крайнини, коралови банки, подводни хребети в наше време продължават да се спускат и океанското пространство се увеличава.

Земната кора продължава да живее свой бавен геологичен живот, който не бива ни най-малко да ни смущава, нас, нейните обитатели. Тя — както съветският геолог В. А. Обручев нарече това явление — има своя неотектоника.

*

Строшените и пропукани земни части при неотдашните нагъвания, изостазията, трансгресиите, земетръсите, надземните и подводните вулканични изригвания и експлозии, играещите острови поради движение

Загиването на Атлантида според съветския художник Ю. Г. Макаров

на морското дъно, всички тия прояви на неотектониката поотделно или вкупом обясняват как е възможно част от земната кора — остров, матерична земя или прибрежие — и в нашата геологична ера да станат жертва на бавно потъване под океанските води или на внезапна, настъпила изневиделица катастрофа. Ето само преди стотина години — в 1861, жителите по делтата на река Селенга при Байкалското езеро преживели онова, което се случило с Атлантида. По време на силно земетресение 260 кв. км тучна земя с жилищата и стадата потънала на три метра под езерните води.

За потъването на голямата островна земя Атлантида трябва да допуснем съчетание на всички тия фактори и възможности: вертикално снижение на земната кора в тая област, ускорено от усилена земетръсно-вулканична дейност — до степен на разломяване и бързо хлътване.

Ако това е така — а ние, както видяхме, нямаме основания да се съмняваме във възможностите за катастрофа от такъв размер, — потъването на Атлантида трябва да е било величествено и страшно явление — „край на света“ за дадената област и за нейните обитатели, ако те са съществували. Затова не е чудно, че драматичната

гибел на цветущата земя е извикала у древното човечество идея за наказание на боговете, наложено на нейните горди обитатели, които като постигнали господство над голяма част от съседните материци, забравили хуманистичните принципи на живот.

Големият френски геолог Пиер Термие, на когото Атлантида беше любима тема, ни рисува последната нощ на прокълнатата земя под страхотния концерт на вулканските изригвания, земетръсите и беса на морето. Силни гърчове пропукали земята на атлантите, почвата се люлеела безспирно, докато пропаднала неочаквано в морските бездни. Морето нахлуло в зиналата гигантска бездна, водата изсъскала яростно от допира си с огнената дълбочина, изпарила се и се раздвижила наново, за да се успокои най-сетне над гробницата на нещастната земя. Вероятно огромна морска вълна се е плиснала по съседните брегове, гдето също може да са се намирали цветущи атлантски селища и ги е опустошила.

НА МЯСТОТО НА ПРОИЗШЕСТВИЕТО

След като се убедихме, че катастрофата на Атлантида е била възможна, да се отправим на местопроизшествиего — макар със закъснение от десетина хиляди години, — за да видим има ли някакви следи от това голямо земно събитие.

Ето ни на брега на сивосинкавия, опалово блестящ Атлантически океан срещу мястото, гдето Платон описва, че е била Атлантида. Просторният, леко набръчкващ се воден колос ревниво пази тайната за погълнатите от него матерични земи. Но не, ето там, вляво от Гибралтар, далеч в синевата край африканския бряг се подават над водата седем заострени върхове — Канарските острови, а зад тях десетината острови на Зеления нос. Впуснем ли се малко по океанската шир, право пред нас ще срещнем стръмните скали на островите Мадейра, а по-вдясно голямата купчина на Азорските острови. Таък към юг се проточва цяла верига островни върхове като стъпала, по които може да се преброди надлъж океанът. Не са ли това свидетели за лежащи под тях потънали земни масиви? Нека видим какво може да ни кажат те за скритите около тях подводни загадки.

Прибрежията и дъното на Атлантическия океан са изследвани отчасти още от миналия век с лотове и драги, спуснати с въжета. Днес ехолотът чрез бързо отражение на ултразвукови вълни и на взривови вълни ни дава точно дълбочините на подокеанското дъно; няколко модерно обзаведени експедиции през последните десетилетия със специални кораби за дълбокоокеански изследвания извадиха от много места на Атлантическото дъно десетки и стотици проби от утайките и основните скали — което в голяма степен ни позволява да видим какво лежи под непрозрачната водна маса.

А т л а н т и д а - К а н а р и д а

Днешните седем големи и други по-малки Канарски острови, намиращи се на разстояние 100—300 км от Мароканския бряг, имат обща площ 7370 кв. км. Подводните карти обаче показват, че те са върхове на едно значително по размери плато, което е заловено за тялото на африканския материк и Испания. Земният материал на Канарските острови е от стари кристалинни скали-шисти, образувани вероятно през каменновъглено-херцинско време, сиреч преди повече от 200 милиона години. Този им състав и привързаното към брега тяхно платооснова показват, че те са били част от материка; днешният им външен релеф обаче в голяма степен е създаден от изригванията на изгасналите и три още действащи вулкани на островите Лансароте, Палма, Тенериф. Разкошната подтропична растителност е сродна с континенталната. Тук растат лаври, драконово дърво, дива финикова палма (сравни с описваното от Платон палмово дърво!) и особен канарски бор. Интересно е обаче, че по тия острови освен летящи мишки не е имало други местни бозайници. Това може да ни наведе на мисъл, че Канарите са се отделили рано от материка, преди там да се развият по-висши бозайници. Ала в земните наслаги на някои Канарски острови се срещат черупки от същите охлюви, каквито са живели насреща по африканския материк и през Четвъртичната или Човешката ера. Затова зоологът Луи Жермен пресмята, че Канарската група се е отделила от материка окончателно в послеледниковото време — сиреч приблизително по времето, когато според египетските жреци е потънала

Атлантида. Затова и Жермен, Девин, Б. Л. Богаевски, Бодло, Бори, Долфус, Жантий, Киршер, Наваро мислят, че Канарските върхове са именно остатък от търсената Платонова Атлантида.

Жак Буркар е открил в най-големия Канарски остров да се редуват шест пъти матерични с морски наслаги — значи толкова пъти през Четвъртичната ера Канарският архипелаг се е снишавал и издигал над водата.

Мислите на мнозина учени се въртят около Канарските острови като идентични с Платоновата Атлантида още и затова, защото те единствени от атлантическите острови са били населени преди откриването на атлантическите земи от европейците. Местните жители, гуанчи, притежавали древна култура, прилична в някои неща на египетската. На тях по племенни черти и език приличат берберите и туарегите в Северозападна Африка. Затова и някои смятат, че тези африкански племена са потомци на избягалите при потъването на Канарския масив „атланти“.

Изобщо хипотезата за една Канарска Атлантида е възможно разрешение на мястото на легендарната земя. Голямо затруднение обаче от геологично и биогеографско гледище е, че такава малка и близка до брега Атлантида не може да е играла роля като връзка на сродните явления по двата бряга на океана, за които говорихме. Прочее да оставим временно Атлантида-Канарида и да се упътим към други възможни разрешения, като по-късно отново я потърсим като трамплин за по-далечни изследвания.

Атлантида-Азорида

Трябва да се каже, че погледите на повечето атлантидолизи се насочват — и с твърде голямо основание — към групата Азорски острови, като най-възможен остатък и място на Атлантида. Азорският архипелаг от девет острова и рифове, намиращи се на около 1500 км от португалския бряг, има обща площ суша от 2400 кв. км, ала много по-голямо и по-интересно е подводното плато, върху което тези острови лежат. Азорското плато е стръмна и почти пресечена отгоре височина — един грамаден подводен акропол, който се извисява от дъното на океана. Тук океанът е дълбок до 3000—3500 м и платото се издига на 1500

Профил на Атлантическото дъно от Съединените щати до Гибралтар. Разрезът минава между Азорските острови, за да се види подводното плато, на което те се издигат и което се смята за тяло на потъналият материк Атлантида. Според Т. Морьо

до 2200 м височина, а над него остава воден пласт, дебел от 2000 до 800 метра. Това плато е една планинска верига, която върви от изток към запад и се среща перпендикулярно с тялото на скритата под водата Атлантическа планина, за която ще говорим след малко. Отгоре то е широко, но не равно. Сондажите с ехолот са открили 18 успоредни планински гънки по гърба му, разделени с дълбоки долини. Тази му структура много напомня някои области от Алпийската планинска система, например двадесетината гънки на Предбалкана в Северна България. Според Клоос и Спенс този гъст гребен от гънки по платформата, на Азорското плато се е породил от големите количества лава, изтекла навън през дълги пукнатини, образувани при нагъването на масива или от избухване на много насъбрани вулканични газове подобно при Кракатау.

Самите днешни, видими над водата Азорски острови са по-късно израсли високи вулкански куполи, приседнали върху подводните планински вериги.

Дълбокоморските изследвания помагат да се установи от какви материали е морското дъно около Азорския масив. Най-първата геологична находка, разкриваща тайните на океанското дъно, бе къс от скала, изваден през 1892 от океанските сонди при свързването на скъсалия се през-

океански кабел в областта срещу португалския бряг. Това е отломък от гола скала — трахилит, каквато знаем, че може да се образува само при надземни вулкансколавни разливи. Пиер Термие пише за нея: „Тази изцяло стъкло-видна скала, подобна на някои базалтови стъкла от вулканичните Хавайски острови, не е могла да се затвърди в такъв вид, освен горе под атмосферно налягане. На 3000 метра под водата, откъдето е извадена, тя навярно би кристализирала напълно.“

В последните десетилетия няколко модерно съоръжени експедиции със съветски, американски и шведски кораби — „Атлантида“, „Албатрос“, „Алтаир“, „Садко“, извадиха много материали от атлантическото дъно, изследваха състава на океанските води. Сондите по подводните върхове са установили, че те са от голи скали, непокрити още от океански утайки; това показва, че те са от неотдавна под водата. Колкото сондите слизат по-надолу около Азорските, Бермудските и други острови, по тялото на Атлантическата планина, толкова повече се откриват все по-дебели пясъчни наслаги, каквито в широкия океан няма откъде да дойдат. Това почти недвусмислено говори, че склоновете и основите на подводните височини по ония места също са били в по-отдавнашно време матерични земи, но постепенно са се потопили под водата. От източния склон на Атлантическата планина, северно от Азорите, от дълбочина 3800 м е изваден голям варовиков блок, гъсто напъшен с познатото ни химично вещество пиролузит или манганов двуокис. От химията се знае, че това вещество се разтваря само в пресни води и се пресича и утаява веднага от солена морска вода. От това трябва да се заключи, че тия подводни места някога са били суши или прибрежия, до които са протичали речни води, носещи разтворена манганова руда. Северозападно от средатлантическия остров Свети Павел са извадени утайки с такива кремъчни водорасли, които живеят в сладки води. Към Бермудските острови от дълбочина 1427 м е извадена варовикова скала с разядена форма и изтрита повърхнина: очевидно е, че тя е била някога шибана от прибрежни морски вълни. В по-северната част на Атлантика — между Британските острови и Нова Шотландия, сондите са измъкнали материали от дъното, в които се редуват ледникови утайки, варовик и вулканична пепел.

Тъй като вкаменелостите много точно служат за гео-

логичен календар, според Луи Жермен те показват, че до средата на Третичната ера, значи до около 50 милиона години, животинският свят на Азори, Канари, Мадейра, Зелени нос е бил еднакъв с оня на материка, след което приликите се прекъсват. Още по-интересно е, че по тия острови се срещат 15 вида морски мекотели, каквито се намират както по португалските брегове, така и още само в Антилите. Според Жермен днешната растителност на тия острови също е от континентален вид и е близка до средиземноморската. Още по-странно е, че в Азорите и Канарите сега расте една бъбрековидна папрат — *Adiantum genifolium*, която е изчезнала в Европа, но се среща погребана в миоценските пластове на Португалия.

Самата повърхнина на Азорското плато, която е залята от вулканична лава, не може да ни даде вярна идея за своето предишно лице. Обаче многобройните околни сонди дават да се разбере, че този терен се е радвал някога на хубавото слънце и от не много отдавна представлява едно недостъпно подводно царство. Азорското плато, което е най-монументалният самостоятелен масив между тукашните подводни височини, има много основания да бъде взето за тяло на потъналия материк Атлантида.

Наистина това плато е доста по-малко от размера на Атлантида, посочен от Платон. При това повърхнината му цяла е от планински гънки — тук липсва оная широка и плодородна равнина, на която е лежало главното Атлантско царство. Трябва обаче да имаме предвид, както казахме, че първоначалният лик на тази земя може силно да е бил променен и обезобразен при нейното разломяване и потъване, както и от вулканичните изригвания, които ще да са покрили с огнен саван всички следи на човешка цивилизация, ако е имало такава върху нея.

*

Атлантида може да е потънала и на части, на стъпаловидни етапи, и тогава нейните територии може да лежат и съседно на Азорското плато.

Ето на изток от неговото подножие се намира просторна подморска равнина, чиито крайнини се ограждат от Канарското плато и материчните склонове на португалския бряг. Не е ли това бившата обширна равнина на Атлантското царство? Съвсем неотдавна шведският експедицио-

Карта за мястото на Атлантида, което най-много отговаря на разказа на Платон според Т. Моръ

нен кораб „Албатрос“ посредством отражения на взривни вълни е установил, че океанското дъно около остров Мадейра е постръгано с угаени пластове, дебели до 3500 м. Такива мощни утайки не се образуват в дълбокоокеански басейни, а в плитки надматерични морета и край сушата. Не е ли това доказателство, че тази област някога е била суша

или съвсем плитко крайбрежие? Затова и някои учени, като абат Т. Морьо, поставят Атлантида именно на това място, като включват в нея и масивите на Азорите и Мадейра. Двата големи и няколко малки вулканични острови Мадейра, отстоящи на 550 км от брега, са обрасли със средиземноморска гориста растителност.

И тъй в близките зони на източното атлантическо прибрежие може да се открият три обекта, които главно привличат погледите на учените; според това са създадени три хипотези, три варианта на идеята за една геологична Атлантида, отговаряща приблизително по вид и място на Платоновата Атлантида: Канарски вариант, Азорски вариант и Мадерски вариант. От тях най-много основания и най-много привърженици има Азорската хипотеза.

Трябва да се каже обаче, че срещу уеднаквяването на Атлантида с Азорида също има някои възражения. Азорското плато се намира на разстояние 1500 км от източния и на 3000—4000 км от западния бряг на Атлантика и е мъчно да приемем, че е играло роля на мост или трамплин за пренасяне на животински и растителни видове от едната в другата страна на океана. Самите Азори имат бедна растителност и животински видове. При това, както отбелязва Гукер, тук се срещат най-малко растителни и животински видове, сродни с ония по американските брегове. Обяснение за това може да бъде обстоятелството, че островите са остатък от високите места на Азорските масиви — покрити някога с ледници. Една пустота в Азорската хипотеза е и че Азорските острови не само че са били съвсем безлюдни при откриването им, но и без какви да е следи, че някога са били обитавани в миналото. Те обаче са били посещавани и преди испанците, за което свидетелствуват намерените през 1778 картагенски монети на остров Коро, както и статуя на конник, сочещ с ръка към запад.

Атлантическата планина

Досега ние търсихме Атлантида в първата източна третина на Атлантическия океан, като се съобразявахме все пак със съобщението на египетските жреци и на Платон. Канарското и Азорското плато обаче не са единствените подводни масиви в него. Още като гледаме картата, се

вижда, че приблизително по средата на океана надлъж се намира верига от острови — Ян Майен, Исландия, Азори, Свети Павел, Възнесение, Тристан да Куня, Гоф, Буве — както казахме, като стъпала на гигантска пътека по целия океан. Тази броеница от надводни върхове ясно показва, че под тях се намира една надлъжна подводна височина. Измерванията чрез ултразвукови отражения ни разкриха много точно вида на океанското дъно. То не е едно вадълбочаващо се към средата корито, но обратно — най-големите дълбочини са близко до океанските брегове, а в средата се издига едно надлъжно възвишение — същинска подводна планинска верига. Горе на север положението е малко неясно: тук се простират широки, напречни подводни височини, които свързват Америка, Гренландия и Европа и като високи прагове отделят Атлантика от Ледовития океан. На тези северни презатлантически връзки лежат и островите Ян Майен и Исландия. Мястото от Исландия на юг и северно от Азорите е заето от широкото Телеграфно плато, което свързва Британските острови с Нюфаундленд в Америка. По неговото високо дъно минават телеграфните кабели между двата материка.

От Телеграфното плато на юг по продължение на целия Атлантук именно ясно се простира подводната Атлантическа планина, извита като гигантска буква S. Наричат я Атлантически хребет или вал. Тя се състои от две успоредни гънки и е широка средно 250 км. Нейните подножия започват от дълбочина 5000—6000 м; билото ѝ е високо до 3000—4000 м и достига до 2500—1500 м под морското равнище. Подаващите се над водата нейни островни върхове са куполи от натрупана вулканична лава.

Погледнем ли физическата карта на Америка и батиметричната — дълбочинната карта на Атлантика, не може да не ни порази сходството на западноамериканската планинска верига — Кордилерите и Андите, с Податлантическата планина. Те се гонят почти успоредно една друга от север до юг — едната високо по ръба на материка, другата долу — в океанската падина. Подводната Атлантическа планина също е разделена от дълбоки напречни долини на три части: Северна, Централна около екватора и Южна. Геолозите ни обръщат внимание, че в по-старите

Карта на Атлантическия океан с дълбочините и подводния му релеф

Паралелизъм между Податлантическата планинска верига с Американската планинска верига — Кордилерите и Андите, според Едуард льо Даноа

ери големите планински вериги — Хуронска, Каледонска, Херцинска, Алпо-Хималайска са се бръчкали една пред друга, успоредно на земните паралели, като са слизали от полярния кръг към екватора. Кордилерската верига и Податлантическата планина вече сменят посоката на нагъване — перпендикулярно на другите, по дължината на меридианите. Смята се, че те са се нагънали почти в едно

Структура на североатлантическото дъно (с. 101)

време и са между най-младите планински вериги по земята, редом с Алпийската.

*

Северната част на Атлантическата планина минава току до Азорското плато — дори двата най-западни Азорски острови всъщност не лежат на това плато, а са приседнали върху билото на Атлантическата планина. Азорското плато изглежда, че не е част от тази планина: тези два масива се срещат перпендикулярно и телата им са прорасли едно ò друго. Сондите по Атлантическата планина са открили, че двата ѝ склона са стъпалчесто терасовидни. По тия тераси, широки от 2 до 90 км, лежат наслаги, дебели до 300 метра. От този ѝ строеж някои заклю-

чават, че тя също може някога да е била на суша и е пропадала на етапи във водата.

Като изхожда от тази идея, съветският д-р по науките Николай Жиров смята, че геологическата Атлантида е била изградена главно от тялото на Североатлантическата подводна планина, заедно с Азорското плато. По този начин се получава оная просторна средокеанска земя, за която говори Платон, и Атлантида се очертава като материк, съставен от няколко близки големи острови, за каквито говорят и други стари автори като Омир, Плутарх и т. н. Псевдоплутарх. Те са лежали надлъж по оста на океана. Северният е бил образуван от потъналото днес плато на Азорските острови и прилепеното към него тяло на северната част на Атлантическата планина. Южният е бил по-тесен и е бил образуван в голяма степен само от гърба на тази издигаща се тогава планина. Към екватора е лежал трети остров или архипелаг — може би днешният Централен масив на Атлантическата планина. Доста широката площ на островите и по-голямата тогавашна широчина на материчните брегове поставяли на някои места Атлантида доста близко до Европа и Америка. Не е чудно да е имало и провлаци между Южна Атлантида и Африка и между Северна Атлантида и Англия, както и до Нюфаундленд. Това съседство може да обясни как някои растения и животни, а по-късно и културни човешки раси са преминали от единия в другия материк.

Окрайните части на тази тъй описана островна земя постепенно почнали да се откъсват и да потъват в океана. Според някои автори последните остатъци от средатлантическата Атлантида потънали преди 4000 до 1500 г. преди нашата ера.

Най-после все във връзка с Атлантическата планина трябва да споменем, че някои автори смятат, че масивът Атлантида е бил Централният или Екваториалният масив на тази планина, който е най-високата ѝ, ясно обособена част, със стръмни брегове, оградени с ями, дълбоки до 7370 м. Островният му вид и вулканичният му характер също помагат този масив да бъде уеднаквен с Атлантида. В този случай подаващият се над водата негов връх — островът Свети Павел, се явява един от множеството претенденти за останка от легендарната земя.

Опит за реконструкция на Голямата Атлантида според Р. Малез и Н. Жиров

1. Остров Азорида. 2. Остров Ангилия. 3. Остров Тартес. 4. Остров Канария. 5. Остров Мадейра. 6. Остров Зелени нос. 7. Екваториален архипелаг. 8. Остров Бермуда. 9. Остров или полуостров Ньюфаундленд. 10. Голяма Исландия. А — място на главното Атлантско царство

топло течение студено течение

Атлантическото дъно

Проблемът за Атлантида е тясно свързан със строежа, образуването и развитието на Атлантическия океан, затова, за да го обхванем добре, трябва да се запознаем с особеностите на този океан. Тези въпроси са изложени прекрасно в книгата на Едуард льо Даноа — „Атланти-

Схематична карта на Атлантическото дъно, на която се вижда различието по материал и структура между източната и западната му половина според Ж. П. Роте

кът, история и живот на един океан“, и в трудовете по геотектоника на Д. И. Мушкетов и В. В. Белоусов.

Начинът на разпространение на земетръсни вълни през океана и отразените взривни и ултразвукови вълни дават основание на някои учени да заключават, че лявата и дясната половина на Атлантическото дъно, от двете страни на Податлантическата планина, са от различен материал и имат различен произход. С две думи — смята се, че под дъното на източната половина лежи тънка до 20 км покривка от гранитоидни скали, които са продължение от тялото на материка; дъното на западната половина, която е по-дълбока средно с 1000 м, е голо, там направо се показва лицето на по-тъмните и тежки базалтоидни и перидотитови скали, които съставят големия подматеричен пласт на Земята. Такава хипотеза за пръв път изказа Ж. П. Роте.

Ако това е така, ще излезе, че стара, собствена част, на океана е западната му половина, до Телеграфното плато на север. Източната половина заедно с подводната Атлантическа планина е пропаднала крайнина на материка. Едно време европейският и африканският материк са се простирали до Исландия, Азорите, остров Свети Павел и Буве в океана. Тази тънка крайнина на материчната плоча е започнала да се понижава и да потъва, както сега още потъват Северно море, Англия и Холандия. Тогава водите на тесния Западен Атлантик са залели потъналите места и тук са се утаили дебели морски наслаги. Постепенно, а някъде и по-грубо, със земетръсни провали, Западна Европа и Африка потънали и дали леглото на днешния Източен Атлантик. Една фаза от снишаването на тези земи е и потъването на геологическата Атлантида. В този случай дългата подводна Атлантическа планина се е образувала от утайките в бившото западно побережие на тази потънала матерична плоча, тя е ръбът, който я завършва. Иначе не можем да си обясним как и от какъв материал е израснала Атлантическата планина, тъй като тя е много далеч от бреговете, гдето освен дълбокоокеанска тиня не се образуват утайки, а без утайки, без надлъжно, крайматерично корито или геосинклинала не се образуват верижни планини. В друг случай ще бъдем принудени да приемем обяснението на оспорваната хипотеза на А. Вегенер, че както Кордилерската верига, така и Податлантическата планина са се породили от движението на материчите на запад, при което ръбовете им са изпитвали съпро-

Схематичен профил на Атлантическия океан с вероятното устройство на земната кора в тая област, комбинирано по П. Н. Кропоткин и Ж. П. Роте

тивление от подморското дъно. Тейлър в 1910 г. е изказал мнение, че Податлантическата планина може да е оформена като хорст от пропадания, каквито личат по неговите склонове; за това мнение също трябва да държим сметка. По тялото на Атлантическата планина са констатирани три главни тераси — на 4600—4000—2700 м, като между двете големи горни тераси се наброяват цели десет стъпала.

Презокеанска Атлантида

Изправим ли се по европейското или африканското атлантическо крайбрежие, пред нас се поставя още една загадка. Гвинейските, Атласките планини, Пиренеите, старите английски херцински планини завършват като отрязани до морския бряг. Къде са продълженията на тия мощни планински вериги? По мароканския и испанския бряг има множество разседи и подводни долини — тук ясно личи, че бреговете са скъсани и потънали. В този случай под океанските води трябва да търсим и продължението на планинските вериги. Действително сондите и ехолотът ги откриват тук-там. Трябва веднага да кажем, че в явно съгласие с онова, което говорихме за строежа на източната половина на Атлантическото дъно, по него именно се намират седем-осем такива напречни подводни

гребени, от материците до Атлантическата планина, които могат доста сигурно да се вземат за потънали продължения на африканските и европейските планини. По дъното на Западния Атлантик такива гребеновидни височини се забелязват по-трудно или са съвсем малко и неясни. Две такива по-видни връзки през целия океан — от единия му бряг, през Атлантическата планина, до другия — има между Африка и Южна Америка, както и на север от Телеграфното плато.

Ние имаме и някои видими доказателства, че големите европейски и африкански планински вериги някога са минавали през океана. Гънките от трите по-стари планински нагъвания — Хуронско, Каледонско, Херцинско, са налице и по североамериканския материк; те са изграждали общо тялото на Европа и Америка и средната им потънала част днес ясно образува високата подводна област на север от Англия. Така трябва да е било и с успоредното на тях Алпийско нагъване, което е станало преди 30—40 милиона години.

Пиер Термие мисли, че Атлаският клон от тази верига върви в посока към Канарските острови и продължение от нея намираме отново по северния бряг на Южна Америка. Агостиньо смята, че Азорското плато е продължение от Пиренеите и Алпийската верига и е дал най-добро обяснение за неговото образуване и потъване. Според него то е разположено на пресечката на две подвижни и перпендикулярно срещнали се тектонски движения: Североатлантическата планина и Алпийската верига. Подводното трасе на последната в океана може да се проследи през Гибралтарските банки, Азорите, височината Милс, банките на Нюфаундленд. На мястото на пресичането на двете планински системи се е образувало едно разломено плато — Азорската височина.

Още класическата геология на Едуард Зюс и Емил Хог, като виждаше общите геологически явления и вкаменелости по двата бряга на Атлантика, беше принудена да приеме, че те по-рано, през девонско време, са били съединени в два обширни материка: на север — Лавразия, обхващащ Северна Америка, Европа и Азия, и на юг — Гондвана, съединяващ в едно Южна Америка, Африка, а навярно и Австралия. Впоследствие тия материци са се разцепили и са се разделили или междинните части са пропаднали. Днешните подводни хре-

бети напреко по дълото на Атлантика може да са планинските гърбове на тия потънали области.

Едуард льо Даноа наброява пет такива презокеански гребени или „мостове“:

Северен полярен мост, на който лежи Исландия;
Северен Атлантически мост — Телеграфното плато и прагът Уйвил-Томсън;

Мост Атлантида — между Испания и Антилите;

Екваториален — Африкано-Бразилски мост;

Южен полярен мост.

Има две съвсем различни възможности за посоката и произхода на моста Атлантида. Едната е — младата Алпийска планинска верига от Пиренеите на запад да се е простирала в океана през масива на Азорите до Бермудските острови и Америка. Наистина, право на запад от Азорите под водата се очертава един подводен гребен. Все пак Бермудите остават изолирани върху подморското си възвишение сред твърде дълбоко море. От друга страна, и между Испания и Азорите няма такава подводна връзка. Затова Даноа смята, че „мостът Атлантида“ е минавал от Южна Испания през Гибралтар и Мароко, обхващал е Канарските острови и Зелени нос, откъдето като извита змия се е отправял през океана до отсрещния американски бряг — през днешните Антили. В Западния Атлантик минава прагът Порто Рико, който е счупен с голямата тясна яма, дълбока 9219 м. Тази междуматерична ивица има много по-стар произход — тя е образувана от Херцинските гънки. Възрастта ѝ е почтена — повече от 200 милиона години. Мостът Атлантида е траел до преди 60—70 милиона години, откогато започват да се прекъсват приликите във вкаменелостите по двата бряга на океана. При нагъването на планините в Централна Америка мостът Атлантида се е скъсал на запад поради хлътването там на океанския бряг. „Опашката на змията“ се раздробила и се образували Антилските острови. В края на Средната ера провлакът Атлантида останал като дълъг език до средата на океана. По-късно, вероятно поради Алпийските движения, хлътнал и европейският бряг и се отцепила и „главата на змията“.

Сега вече — като се отделил от Португало-Мароканския бряг, старият междуматеричен мост останал като остров сред океана, който отговаря по място и вид на Платоновата Атлантида. При последвалото нагъване на

Междуматеричните мостове в края на Старата ера според
Едуард льо Даноа

Геологични ери	Периоди	Времетраене	Край и начало	По-важни геологични събития
		в милиони години		
НЕОЗОЙСКА Нова ера	Четвъртичен	1	0—1	Потъвания в Средиземно и Егейско море. Потъвания на останки от Атлантида. Ледникови периоди — 4. Поява на човека.
	Третичен	69	1—70	Потъване на Атлантида. Отваряне на Северния Атлантически океан. Разделяне на Лавразия. Алпо-Хималайско планинообразуване. Кордилерско нагъване.
70 млн. год.				
МЕЗОЗОЙСКА Средна ера	Креда	40	70—110	Разделяне на Гондвана. Образуване на Южния Атлантиски и Индийския океан.
	Юра	40	110—150	Кимерийско нагъване — начало на Алпийското.
	Триас	35	150—185	Големи морски трансгресии Образуване на Средиземен океан — Тетис.
ПАЛЕОЗОЙСКА Стара ера	Перм	40	185—225	Образуване на северен материк: Лавразия.
	Карбон	50	225—275	Херцинско планинообразуване. Мост Атлантида.
	Девон	35	275—310	Каледонско планинообразуване.
	Силур	120	310—430	15,000 животински форми. 1000 животински форми.
	Кембрий	80	430—510	Създаване на голем южен материк: Гондвана.
ПРОТЕРОЗОЙСКА 600—900 млн. год.		600	510—1100	Първични животни. Първични матерични платформи.
АРХАЙСКА 1400—2000 млн. год.		1400	1100—2500	Хуронско планинообразуване. Безжизнен период.

Геологична таблица за историята на Земята по ери и периоди, тяхното времетраене в милиони години, по-важни геологични събития

Податлантическата планина Атлантида се пропукала и потънала в океана. Потъването на херцинската Атлантида обаче ще да е станало през Миоцена, преди 10—20 милиона години и тази планетна катастрофа не може да се свърже с разказа на Платон. По-вероятно е старинната легенда да е произлязла от последните пропадания на този мост в областта на Гибралтар, които са станали през времето, когато човекът е съществувал.

*

Както видяхме, потърсим ли Платоновата Атлантида в Атлантическия океан, гдето той я посочва, натъкваме се на не една възможност за нейното налучкване. Тук има потънали масиви, но кой точно от тях може да се вземе за древната Атлантида — мъчно е да се каже.

Атлантикът е най-младият океан и се е образувал с ред пропадания на матерични крайнини, цели матерични суши и острови в тая част на Земята. Тъй че в потъването на Атлантида няма нищо чудно — тя се явява само един частен случай от атлантическите пропадания; въпросът е кое от тях най-вече отговаря на записаното в египетските папируси предание или най-добре разрешава проблема за връзката на живия мир по двата бряга на океана.

Затрудненията идат от това, че повечето съществени пропадания са станали в доста отдалечено геологично време. Обширната суша на мястото на Атлантика е започнала да потъва в края на Кредната епоха, значи преди 70—75 милиона години. Изпърво се е образувал Южният Атлантик, докато Северният задълго е останал суша. Днешният океан се е оформил изцяло заедно с нагъването на Алпите и Кордилерите, значи преди около 30—40 милиона години.

Ето например двата сериозни претенденти за наследници на Атлантида — Азорският и Канарският масив, изглежда че са взели приблизително сегашния си образ през средата на Четвъртичната ера, значи преди около половин милион години, далеч преди историческото човечество.

Неясен е въпросът и с Податлантическата планина. За едни геолози тя е млада планина, която сега се издига. За други — обратно, тя потъва и Атлантида именно може да представлява част от нейния спускащ се гръб. Действително дълбокоморските експедиции извадиха от мно-

го места по нея и около нея вулканични скали, пясъчливи, варовити и ледникови утайки, които говорят за прибрежното минало и неотдавнашното потъване на тия места. Обаче експедицията „Атлантида“ извади от Североатлантическата планина значителни количества силно променен серпентин, който свидетелствува пък за голяма отдавнашност. Учените Юинг и Прес, като тълкуват процеса на образуване на дебели до 300 м наслаги по терасовидните склонове на Атлантическата планина, идват до заключение, че тя се намира под вода от 30 милиона години!

Освен това — както напоследък съветският учен В. А. Магницкий доста добре доказва — има основания да се приеме, че по океанските дъна съществува хоризонтално преместване и нанасяне далеч навътре на пясъчни и глинести утайки чрез подводни течения и долини. С това според него се отнема един от смятаните за най-солидни доводи за потъването на матерични земи сред океаните.

Понякога и такива факти, като например странните пътувания на змиорките от Европа до Саргасово море, за да хвърлят хайвера си, може да объркат сметката за Атлантида. Ако приемем, че до неотдавна е съществувала една надлъжна преграда — земя, планински гръб, архипелаг — сред Атлантика, мъчно можем да си обясним как се е родил този инстинкт у рибите, който, естествено, е много по-стар от съществуването на човека. Наличието на напречни прегради обаче не противоречи на миграцията на змиорките. То по-добре обяснява и общността на животинския и растителния свят в Европа — Африка и Америка. Такива прегради по-лесно обясняват и очевидните промени с посоката на Голфщрома, които са били причина за последното голямо заледряване в северното полукълбо и за неговия край.

АТЛАНТИДА И ЛЕДЕНИЯТ ПЕРИОД

През 1846 френският астроном Льоверие, без да си служи с телескоп, само като изчислява смущенията в движенията на планетата Уран, познава, че зад нея трябва да се намира друга планета, чиято маса и орбита той доста добре определи. Подобно нещо е и с Атлантида. Дори да не съществуваша легендата за нея и каквито и да

са преки данни за потъвания в Атлантика, учените косвено трябваше да приемат, че сред него е имало някаква земна преграда на течението на топлите и студените води. Очевидните промени, които са настъпили с посоката на Голфштрома, са едни от най-силните доказателства за съществуването на Атлантида.

Науката е давала много и различни обяснения за причината за големите дъждовалежи и снеговалежи, които са станали през първата половина на Четвъртичната геологична епоха, наричана Дилувий или Потоп. Те са довели студове и заледявания, които са обхванали голяма част от Северна Европа, Северна Америка и Азия. Ледените маси са идвали от Северния полярен океан, гдето още се намират. Обаче от земните разкопки из островите в тази област се вижда, че преди това — през Третичната ера, тя е била топла и там са растели палми, хлебно дърво и други подтропични растения. Топло е било и порано. Тропическите гори от времето на Каменовъгления и Юрския период в Шпицберген и Гренландия са оставили богати залежи от каменни въглища. Живеели са подтропични животни, чиито останки също лежат в земните пластове под ледовете. Сондите по дъното на Северния океан потвърждават, че там някога изобщо е била топла област на Земята. Така било и в Южния материк.

Очевидно е, че до края на Третичната ера екваториалните атлантически и тихоокеански води са прониквали свободно на север и на юг и са донасяли там достатъчно топлина. След това са се явили някакви препятствия за циркулацията на топлите води. Специално за Атлантическия океан — това дава повод на ред учени да се насочат към идеята, че в него се е образувал голям остров или група острови, които станали пречка за движението на екваториалните води към северната полярна област. В Тихия океан на юг такава преграда може да е бил потъналият материк Пасифида или Му, останки от който са остров Възкресение и други острови със загадъчна култура.

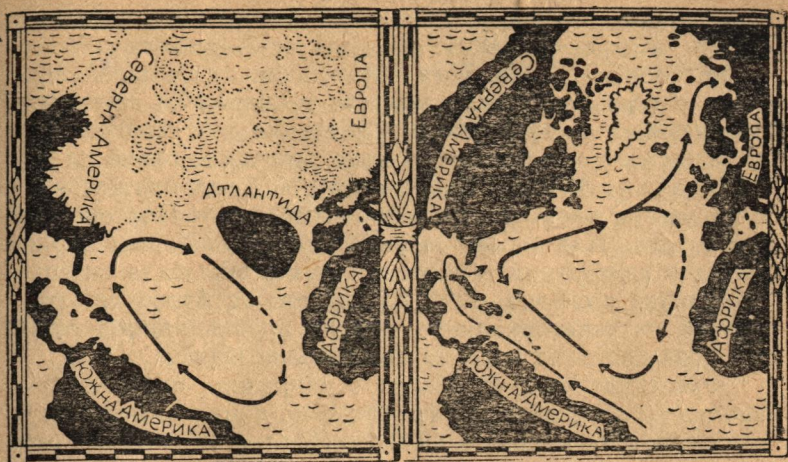
Учените се различават в тълкуването на точната роля, която е играла атлантическата преграда в хода на ледените явления. Още в началото на XIX век Фр. Шабрие и М. дьо Сонè, преди да са правени дълбокоокеански проучвания, са дошли теоретично до идеята, че именно появата на някаква матерична земя в Атлантика ще да е

причинила Ледения период. Хол в 1897 също смята, че северното заледяване е настъпило, когато сред океана е възникнал като преграда островът Атлантида. Обратно на това видният френски астроном и геофизик Алфонс Берже приема, че важните промени в климата на Европа са настъпили не поради издигането, а след постепенното разрушаване на моста Праатлантида, който до края на Третичната ера се е простирал между Гибралтар и Антилите. След като се е махнала тази преграда, студените води на северния Атлантис и на Полярния океан са нахлули на юг и са причинили повсеместни валежи, застудяване и снегове, което пък довело Ледниковото време.

Малко по-другояче обяснява въпроса геофизикът П. Ж. План. Според него климатичните промени са настъпили изпърво, защото западната част на моста Праатлантида е потънала внезапно и със сгромолясане. От това се е образувала „гигантска океанска вълна, която раздвижва Атлантика и съседните морета“, „яростно изпарение на водата, която се втурва на строшеното място“ и предизвиква „валежи, подобни на ония от критичния период на водата“ при застиването на Земята. Като последица от тях изобилни дъждове в Европа и Америка настъпва захлаждане, почват да ваят големи снегове и ползват ледници. През това време сред океана дълго време навярно е стоял островен остатък от ивицата земя, който е „преграждал пътя на Голфщрома към Европа и го е хвърлял към североамериканския бряг, гдето той е стоплял Гренландия. Като е изчезнала и тази последна — Платоновата Атлантида, Голфщромът е взел приблизително сегашното си направление, а Западна Европа — сегашния си климат“.

Английският климатолог К. Брукс намира, че главна причина за заледяванията са образуванията венци от млади планини в Северното и Южното полукълбо, които са минавали и през океана, и са преградили достъпа на топлите океански течения към полюсите. Към причините той прибавя и големите количества вулканична пепел и въгледвуокис, изхвърлени във въздуха от обилните вулканични изригвания, които придружават всяко нагъване на земната кора.

Според Форест център на заледяването бил големият североатлантически материк, който някога заемал областта на океана от Скандинавия до Азорите и част от който

Сравнителни карти за посоките на движение на топлите течения в Атлантическия океан преди и след потъването на Атлантида според Екатерина Хагемайстер

трябва да е Атлантида. Затова сондите изваждат от това място ледникови утайки. Останки от този материк са високият Томсонов праг и Телеграфното плато, които и досега едва позволяват на топлите южни води да се преливат в студения полярен басейн. Тази обширна матерична плоча според А. Трешников и Е. Толстиков неведнъж се е издигала и слагала под водата, в резултат на което от 50,000 години могат да се наброят три залежвания и затопляния; последното европейско залежване е било между 17,000—15,000 г. пр. н. ера.

С въпроса за връзката между Ледниковия период и Атлантида са се занимавали съветските академици В. В. Белоусов и В. А. Обручев, както и геологът М. В. Кленов. Особено внимание обаче му посвети съветската палеогеографка Екатерина Хагемайстер. Тя смята, че създаването на Атлантида е станало причина за настъпването на Ледения период, а изчезването ѝ — за неговия край. Според нея появата само през последните два века на три нови вулканични острови в Атлантическия океан — в 1811, 1867 и 1932 година, дава ясна идея как в геологичното минало поради оживената вулканична дейност

след алпийското нагъване западно от него в океана е могла да израсне значителна суша от съединили се в едно подводни вулкани. Този масив, наричан от нас Атлантида, е отрязал пътя на южните течения към север и е предизвикал застудяването. След хиляди години неспокойното океанско дъно започнало бавно да потъва надолу. За известно време там още е стояла централната висока част на вулканичния масив — Платоновата Атлантида. Най-после, разкъсана от вулканични изригвания и земетръсни гърчове, тя се сгромолясала за едно денонощие в океана. След потъването на Атлантида топлината на екваториалните течения проникнала на север и с това настъпил край на Ледниковия период.

Френският учен Р. Малез е направил най-подробен анализ на последователните промени, които са настъпили с материчните масиви в Северния Атлантик и свързаните с това промени и в движението на океанските води, както и на климата и животинския свят в различните басейни на Атлантика.

Най-интересен принос по въпроса за движението на топлините води направи съветският експедиционен ледоразбивач „Садко“. Ние знаем, че радиоактивните вещества имат определен период на живот, през който те се разпадат и превръщат в други елементи и продукти. Всяка скала или друг предмет съдържа, макар в незначителни количества, радиоактивни елементи. Затова по вида и количеството на продуктите от тях днес можем с голяма точност да откриваме възрастта на земните скали и пластове или на изкопани много старинни предмети. По същия радиоактивен метод „Садко“, като изследва състава на полярните води, установи, че тук преди около 10,000—12,000 години са започнали да проникват чрез Голфщрома разпадни частици от радиоактивни вещества на атлантически води. По онова време според геологията горедолу се прекратило и последното заледряване в Северна Европа. От друга страна тази дата удивително точно съвпада със съобщението на египетските жреци за времето, когато е загинала Атлантида, както това е прието от атлантолозите.

Важна е една подробност. Установено е, че не само такива радиоактивни частици, но изобщо атлантически води започнали да се втичат усилено в Северния полярен океан едва преди 3000—5000 години. Като съберем сега

двете данни, можем да заключим следното: ако действително Атлантида е била причина за тия явления — тя се е процепила преди 10,000—12,000 години и дала път на Голфшрома на север, или пък отначало е потънала бавно и на неголяма дълбочина. Преди 5000—6000, последователно до прели 3000 години, може да са потънали останките на Атлантида — група острови или високи подводни банки, които дотогава са задържали широкия достъп на Голфшрома към север. Последната дата съвпада и с времето, по което геолозите смятат, че изобщо са станали редица пропадания около Англия, Гибралтар, в Средиземноморието.

АТЛАНТИТЕ И ТЯХНАТА КУЛТУРА

Една от най-големите трудности в научната страна на въпроса за Атлантида е за нейното население. Още по-мъчно става положението, ако се взема предвид високата цивилизация, която египетските жреци, Солон и Платон приписват на обитателите на тази изчезнала земя.

Преди всичко областта на Атлантида е далеч от големите огнища, гдето според досегашната наука се е зародил човешкият род: Южна Африка и Южна Азия — Малайските острови, Китай. Тия места са близо до предполагаемия изчезнал южен материк Лемурия, смятан от Хекел и Хъкли за прародина на човечеството, на който според тях са живели общите животински предшественици на маймуните и човека. И днес най-примитивните маймуни — лемуриите, обитават близкия до това място остров Малагаскар и Югоизточна Африка.

Ако приемем, че в атлантическата Платонова Атлантида е имало много старо човечество, което самостоятелно е дошло до висока култура — то трябва да се е добрало тук чак от Южна Африка, която е най-близкото съседно познато огнище на човекоподобни маймуни и пра-човеци. Това човечество ще е проникнало в Атлантида по нейния най-южен остров, който е достигал до екватора. Обяснението става още по-лесно, ако Атлантида е била „мостова ивица“, а не остров или както мислят някои, ако Лемурия се е намирала в Южния Атлантис, а не в Индийския океан.

По-нататък лесно обяснимо е как Атлантида е могла да стане огнище на цивилизация. Нейният мек климат, щедрата и разнообразна природа, минералните богатства, липсата на диви зверове и изолираността от врагове са били много благоприятни за развитие на едно културно човечество.

Потърсим ли обаче днес следи от такова население в островната верига сред Атлантика, няма да получим никаква подкрепа за неговото съществуване. Както казахме, преди европейците да открият през XV в. Азорските острови, Мадейра, Зелени нос, Бермудите, Свети Павел и други острови, те са били абсолютно необитаеми и без следи от предишно население и цивилизация. Чудно и невероятно е някои потомци от 5—6-милионното население на обширната Атлантска империя да не са се спасили и задържали по високите върхове, които са останали като острови над водата.

Единствено местно островно население е било намечено в 1407 г. на по-близките до брега Канарски острови. Това са били гуанчите, малоброен народ от около 20,000 души, изстребени през същия век от испанските завоеватели. Гуанчите са имали много стар произход; те са прями потомци на кроманьонците или мадленците — първите разумни хора с прояви на някаква култура. Самите кроманьонци са живеели в Западна Европа до преди 10,000—20,000, а според съветските учени и преди 60,000—70,000 години.

Гуанчите били културен първобитен народ: строели големи груби каменни постройки; балсамирали мъртвите и ги оставяли в пещери; тук-там са издигнали и неголеми пирамиди като надгробни съоръжения; имали са примитивна иероглифна писменост на камък, прилична на древната критска и нумидийска писменост. С една дума, тяхната първобитна, но сравнително висока цивилизация е показвала в някои прояви родство както с ранната египетска и егейска култура, така и с културата на старите народи в Средна Америка. Интересно е обаче, че гуанчите не познавали никак мореплаването дори със салове и лодки и живеели съвсем изолирани на две крачки от материка, като се смятали за единствени обитатели на света. Това положение, разбира се, никак не ги препоръчва като възможни потомци на мореплавателите атланти. Въпреки това голям брой учени ги посочват като единствени

оцелели техни наследници, загубили историческата си памет и някои културни придобивки.

Родственици, а може би и потомци на гуанчите са днешното кореняшко население в Северозападна Африка — берберите и туарегите в Южна Сахара. Берберите обитават Атласката област — от Мароко до Тунизия. За тях се знае, че са потомци на либийците или ливийците, от които са останали няколкокостотин кратки надписи в Тунизия. Интересно е, че гръцките историци Хекатей и Херодот (съвременник на Солон) наричат населението на Атласката област атланти.

Очевидно е, че понятията атланти, либийци, бербери и гуанчи са близки или се покриват. Скалните изображения, открити напоследък в планината Хогарт, показват изобщо следите на една стара култура по тия места. Под пясъците на Сахара също се откриват следи от човешка култура, която трябва да е предшествувала оная на либийците и берберите. Тази североафриканска култура може да е едно местно огнище, а може и да е „колониална култура“ или наследница на изчезналата атлантска култура.

Следите на тази висока стара култура продължават и на север от Гибралтар, в близките европейски, приатлантически земи. Преди всичко прави впечатление, че в тази област на Европа се срещат скелети на първобитни хора с по-големи признаци на напреднало умствено развитие, отколкото живеещите по-късно по други места неандерталци. В пещери из Испания и Франция се намират прочутите най-великолепни рисунки на първобитния човек от следващата фаза на неговото развитие — кроманьонския или мадленския човек, за който споменахме. По долмените в Португалия се срещат знаци, подобни на писмените знаци на гуанчите. В Испания са намерени каменни вместилища от преди мадленско време, в които има горена желязна руда; може би тогавашният човек да си е добивал по този начин червена охрова боя за боядисване при погребения, но не е чудно това да са най-ранни рударски опити за добиване на желязо. Защото засега Южна Испания, областта на високата алмерийска култура, се очертава като най-древна родина на металургията. Има данни, че рудниците в Рио Тинго са се експлоатирали 6000—8000 г. пр. н. ера, значи по времето на Атлантида. Рудата се е копаела с мотики от еленови рога. Медта също е била позната тук още в доисторическо време. Металите обаче

са се употребявали ограничено — само за свещени предмети и за украшения, оръдията са били още от камък и кост.

По африканските и португалските прибрежия, в Бретан, Англия и Скандинавия се намират твърде сходни мегалитни или циклопски постройки, каквито са били и древнокритските. Тези храмове и други съоръжения датират най-малко от 3000—4000 г. пр. н. ера, но точната им възраст не се знае. Ние дори от гледна точка на днешната ни мощна техника трябва да признаем, че е извънредно чудно как по онова време са дялани, местени и издигани каменни блокове, тежки повече от сто тона, за да се изградят тези удивителни постройки. Учените са забелязали, че мегалитните постройки (у нас долмените в Странджа!) се срещат все в прибрежни земи — следователно трябва да се смятат дело на морски народи или на някаква обща, приокеанска култура.

По бреговете на Южна Швеция се намират скални изображения от началото на бронзовата ера и от по-старо време. Има указания, че те са дело също на мореплавателски народ, който е идвал тук със салове от перуански тип, за да търгува с произвежданите от него бронзови изделия.

*

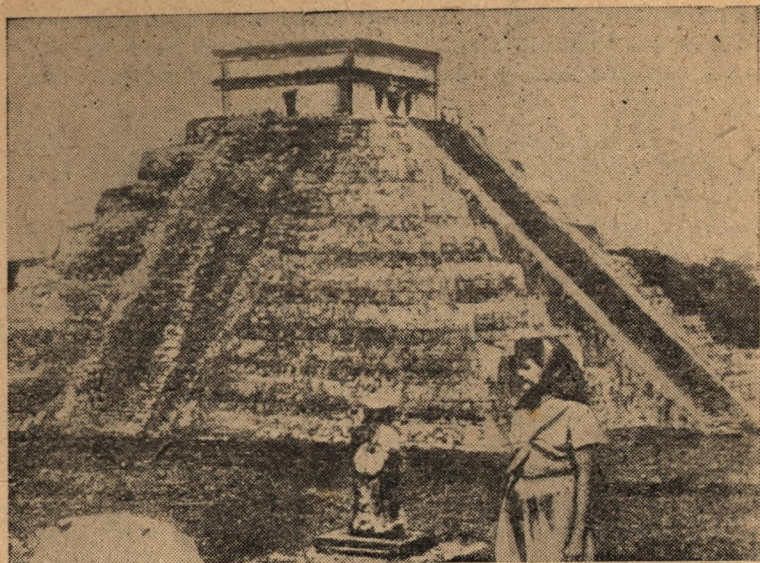
Интересно е, че много подобни белези на ранно и високо развито човечество се срещат и в американските земи. Наистина пращовешки останки в този материк не са намерени — той е населен по-късно, през Ледниковото време от човеци, дошли очевидно от другаде. Това преселение може да е станало от Азия през полярните земи, които до късно са били свързани. Но тъй като почти през всичкото време на Човешката ера (Четвъртичната ера или Антропогена) тия пътища са били обхванати от ледове и снегове — най-старите американски жители може да са дошли и през някой от „мостовете“ или „трамплините“ на Атлантическия океан, включително и през Атлантида. След откриването на Америка в северната ѝ част е намерено племе от „бели индийци“ — макдани; у тях са съществували предания за потопа и че те самите са живели някъде на изток. Черепите на дългоглавите североамерикански индийци показват прилика с ония на изчезналите европейски кроманьонци. Установено е сходство и в съста-

ва на кръвта между коренните жители на Северна Америка и на Западна Европа. Всичко това говори за родствени връзки между населението по двата бряга на океана.

Колумбовите европейци, когато са открили Средна Америка, са били удивени от високата полудивашка култура на местните племена — майя, инки, толтеки, ацтеки. Те били майстори в строежа на грандиозни каменни храмове, дворци и надгробни пирамиди, много прилични на ранните египетски стъпаловидни пирамиди с пресечени върхове. Любопитно е сходството между концентрично устроена старата столица на Мексико — Тенохтитлан, както ни я показва една испанска гравюра от XVI век, и подобно устроена столица на империята на атлантите — Серне, според описанието на Платон. Колумбовите европейци при откриването на Америка се натъкнали на град Атлан при входа на залива Ураба. Освен това древното американско население също познавало балсамирането, употребявало извънредно много златни украшения и религиозни предмети, покланяло се на идоли от злато. Майте и инките са правили великолепни скулптирани изделия от вулканично стъкло — обсидиан. В недоразгаданата писменост на племената майя има рисунки и сведения за потоп, земни катастрофи и потънали острови.

В Средна Америка има загадъчни останки от по-стара изчезнала култура, които говорят за висока, мъчнообяснима занаятчийска техника. Такива са грамадните, идеално точни и полирани каменни кълба, големи до два метра, пръснати със стотици и хиляди из джунглите на републиката Коста Рика и в една област на Мексико; такива са гигантските глави с нахлупени шлемове — издялани от базалт, намиращи се в мексиканските джунгли, на които по размери и фантастичен вид съперничат познатите на всички, удивителни каменни глави по склоновете на остров Възкресение в Тихия океан. По скалите на Аризона и Невада има изображения на мамути, които не само свидетелствуват, че това животно е минало тук от Азия, но край него вече е живяло и човечество с артистични дарби.

Преди десетина години едно кратко съобщение от американски списания ни донесе, че все там, в Калифорнийско-Невадската пустиня, са открити от д-р Ръсел гробнични пещери, гдето в каменни ковчези са намерени скелети

Удивителна е приликата между пирамидите на американското племе майя и най-старите египетски пирамиди

на едри над два метра хора, както и символична резба. По този повод се изказваше мнение, че тази тайнствена раса е препреселница от Атлантида, че това са следи от атлантите, избягали тук при катастрофата!

*

Изобщо околоръстните брегове на Атлантическия басейн говорят достатъчно, че по тях е била разпространена една прастара, твърде висока цивилизация. Къде е бил нейният център огнището, откъдето тя е могла да обхване двата бряга? — Мисълта ни се насочва отново към някаква богата и цветуща земя Атлантида сред океана, чиито жители, подобно на древните финикийци, са разнесли със своите пироги и кораби културата по двата бряга на океана.

Ако тук е съществувала Атлантида, тя е била първата позната „световна държава“ от рода на Римската. Мет-

Стара египетска пирамида

рополията на империята е изчезнала, но са останали следи от нейната култура по околните брежия, подобно на древните елински и римски колонии.

*

Явно е обаче едно: блестящата цивилизация, която Платон приписва на Атлантида — с величествени и богато украсени с метали храмове, хидротехнически съоръжения, бойни кораби, арсенали в скалите, — е силно преувеличена. Ако преди 10,000—12,000 години в атлантически земи е имало някаква цивилизация, тя е била още култура на Каменната епоха. Постройките в атлантската столица може да са били грандиозни, но циклопски груби, както ония при Стоухендже в Англия и по-груби от ония в Крит и Микена. Оръдията на труда също са били каменни. Поради богатството на атлантската земя с цветни метали не е чудно действително тук да са правени златни и медни украшения, свещени статуетки и други предмети. Не можем да приемем обаче, че атлантите са изработвали ме-

Вид на града Теночтитлан, столица на царството на атеките в днешно Мексико според една стара гравюра от XVI век към описание на пътуването на испанеца Фернандо Кортес през 1521 година. Устройството на града показва прилика с описаната от Платон столица на империята на атлантите

тални оръдия и оръжия и са познавали щита и копието, за които споменава Платон. Не можем да смятаме, че те са познавали и техниката на металните сплави, въпреки че описваният от него особен метал орихалк ни кара да мислим за бронза или месинга.

На всички тези съмнения и възражения ни навежда обстоятелството, че не би било възможно, ако такъв морски и завоевателен народ като атлантите притежаваше напреднала култура в тая форма, в каквата я представя Платон, в околните земи да не се намерят никакви следи и отражения от нея. В онова далечно време никой народ от приатлантическата област или където да е по Земята не показва нещо подобно в своето развитие. Човечеството се е намирало още на превала на епохата на неогледния камък.

*

Допуснем ли пък или ако науката един ден докаже чрез морски сондажи, разкопки, паметници или писмени доказателства, че атлантската цивилизация е била тъй на-

Останки от праисторически мегалитни строежи при Стоухендже, Англия. На самолетната снимка се вижда приликата на това селище с кръгово устроената столица на империята на атлантите и с древната мексиканска столица

преднала въпреки околната изостаналост — ще се изправим пред нови загадки относно човешката история. Ще трябва да приемем, че в някои места развитието на човечеството е било ускорено поради благоприятни обстоятелства, без другите места да са могли да догонят това развитие или да се възползват от него. В това впрочем няма нищо чудно. Културното развитие в Северна Африка и по-топлото Средиземноморие е било по-ускорено, отколкото в заледената Европа. По времето, когато в нея се

сменяла неандерталската с кроманьонската раса и култура, значи преди около 70,000—80,000 години — североафрикански племена са правили вече огладени кремъчни стрели. Такива се явяват в Европа едва преди 7,000—8,000 години. Ние не знаем засега причините, по които този напредък е пресекнал.

Има и други данни, които са в състояние да объркат досегашните ни разбирания и да ни наведат на необикновени заключения, но тези данни са единични и още непроучени. Предмети от обработен камък са намерени например през 1921 в пластове от Третичната геологична ера в Англия при Ипсуич. Те датират повече от милион години, когато според досегашните ни схващания човек още не се е появил и са сто пъти по-стари от познатите досега подобни усъвършенствувани произведения на човешката ръка. В края на 1958 друго едно съобщение ни осведоми, че съветският археолог Хасан Алпъсбаев е открил в склоновете на планината Каратау в Казахстан каменни оръдия от първобитен човек, датиращи от няколкостотин хиляди години. През 1958 вестниците „Унита“ и „Юманите“ съобщиха още по-чуден факт. На 1 август в една италианска лигнитна мина, на дълбочина 180 м, в пластове стари 12 милиона години бил намерен запазен скелет от човекоподобно същество — ореопитекус-брамболи. Базелският проф. Хурцелер, който пръв изследвал намерения скелет, смята, че щом ранен човешки вид е живял не преди милион, както се приемаше досега, а преди 10—12 милиона години, историята на най-ранните човекоподобни същества трябва да отскочи още назад до средата на Третичната ера, значи до 30—40 милиона години.

Ако тази датировка се потвърди, като вземем предвид и находки като оная в Казахстан и Ипсуич, ще трябва да се размислим наново върху досегашните ни идеи за развитието на човечеството. Не е чудно един ден науката, която потвърди легендите за потопа, а ето сега и за Атлантида, да потвърди и преданията на маите от Източно Мексико, че преди познатото ни човечество са съществували още други три, които са били унищожавани от потопа.

Самите египетски жреци, които са предали на Солон знанията за старата Гърция и за Атлантида — са казали: „Вие си спомняте само за един-единствен земен потоп,

докато е имало много други предишни. На редовни интервали, като болестно бедствие, небесните води са падали върху вас, като са оставяли живи само безписмените и невежите.“ Ако има нещо вярно в тия загатвания, може да допуснем заедно с Алфред Синѐ, че наистина човечеството в отделни изолирани матерични земи — в земята Му, в Лемурия, в Атлантида — е достигало по-високо развитие, но геологични катаклизми, студове и други бедствия са унищожавали както антропологичния, така и културния напредък, и расите по други места са започвали наново своето развитие.

*

Тъй като засега нямаме палеонтологични данни за такъв ритъм в историята на човешките раси и това противоречи на досегашните ни научни знания, да се върнем по следите на изчезналите, макар също тъй недоказани атланти.

Едни учени направо уеднаквяват атлантите със западноевропейските кроманьонци — първите човеци, които са се издигнали над полудивашкото състояние и носят научното прозвище хомо сапиенс, „разумен човек“. Те са били високи и изправени, с тесни и високи чела, с прибрани челюсти, владеещи огъня, превъзходни артисти—майстори на глинени съдове и каменни изделия и удивителни рисувачи. По досегашните пресмятания те са живели до преди 15,000, а според някои преди 10,000 години и тяхното изчезване твърде много съвпада със загиването на Атлантида.

Според С. Каднер и Херман Вирт атлантската цивилизация е била предимно северна цивилизация. Тя е обхващала Южна Гренландия, ескимоските земи, Англия, Испания, Франция и Канада. Вирт обръща особено внимание на пещерните и скалните рисунки и рунически писмени знаци в тия места, които са твърде общи докъм 8,000 г. пр. н. ера, след това се прекъсват и вече се развиват самостоятелно. Това време отговаря на Платоновото сведение за потъването на Атлантида.

Други учени, като Е. Берлиу, смятат, че атлантите са преки наследници или сродници на кроманьонците. Атлантската култура според него отговаря на онзи период от

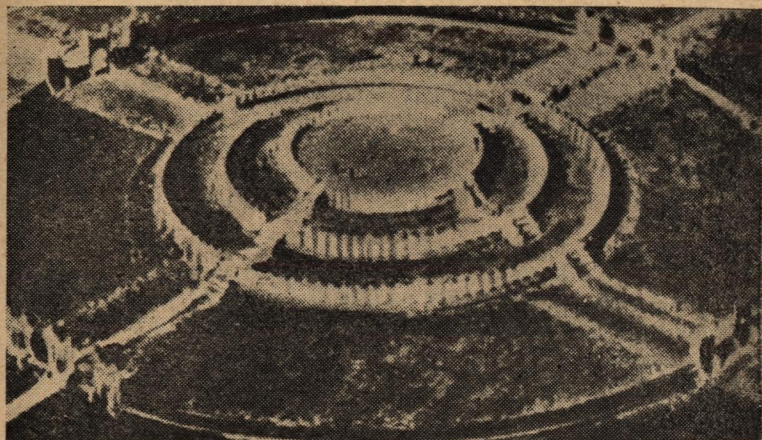
	Климатични периоди	Човешки раси	Археологически културни епохи	Времетрае- не в години	Материална култура	
АЛУВИЙ — Холоцен			Желязна епоха	2500		
		Съвременен човек	Бронзова епоха	3500		
		Хомо сапиенс	Медна епоха	4500		
		Изкопаем Хомо сапиенс	Неолит	7000	Макролити — топори, бравди. Мегалитни строежи. Керамика.	
ДИЛУВИЙ или Плейстоцен			МЕЗОЛИТ	Свидер Маглемозе	9000	
				Тарденауз Атлантида?	12000	Микролитни оръдия. Лък, стрели.
				Азил	13000	
	IV заледяване Вюрмс	Кроманьонски човек	Късен ПАЛЕОЛИТ	Мадлен	70000	Оръдия с дръжки. Жилища. Ваятелство. Живопис.
				Солютре Ориняк	90000	
	III голямо заледяване Рис	Неандерталски човек	Ранен ПАЛЕОЛИТ	Мустие	110000	Култови обичаи. Погребения. Огън. Оръдия от кост. Пе- щерен живот.
				Микок		
	II заледяване Миндел	Хайделбергски човек		Ашел		Грубо дялан камък. Камени ножове.
	I заледяване Гюнц				750—800000	
		Синантроп Питекантроп		Шел До-Шел	1 милион	

ТРЕТИЧЕН ПЕРИОД
Плиоцен

Австралопитек

10 милиона

Геологична таблица за Четвъртичния период — Антропоген, от Новата ера на земната история, с развитието на първоитния човек, периодите на културното му развитие и тяхното времетраене.

Самолетна снимка на храма на Слънцето в „Свещения град“ Пекин, показваща сходството на този древнокитайски строеж със столицата на Атлантида, столицата на майте — Тенохтитлан и Стоухендже в Англия

праисторическата култура на Европа, който в археологията се нарича епоха Тарденауз, представляваща преход между времето на неогладения и огладения камък. Тя достигнала най-голям разцвет между 10,000 и 6,000 г. пр. н. ера. Времето 6,000 години преди нашата ера изобщо става една по-сигурна дата, около която могат да се въртят събитията на Атлантида. По много геологични данни то може да се свърже с ред последни, макар по-дребни пропадания в Европейския материк — около Гибралтар, Англия, Тунизия, Егея. Самото потъване на легендарната Атлантида — където и да се е намирала тя — или последните етапи на това потъване трябва да се отнесат към онова време, за да има по-големи основания тази земя да е била населена с културно човечество и събитията с нея да са били запомнени и записани от подобни на него. Към това време можем да отнесем наченките и на египетската, североафриканската, испано-португалската, средноамериканската цивилизация, които се явяват съвременни на загиването на Атлантида.

Игнациус Донели смята, че атлантите са оня неизвестен стар народ, който е положил основата на европейската

култура, наука и изкуство. Той отива и по-нататък, като мисли, че древните финикийски, индуски и гръцки брегове и херои не са нищо друго освен мъгляв исторически спомен за царе, царици и герои на Атлантида. Обожаването на слънцето еднакво в Египет и Перу според него също иде от Атлантида. Спасените при гибелта на нещастната земя атланти са разнесли по двата бряга на океана и общата легенда за потопа.

*

Относно най-вероятните запазени потомци на атланти-те погледите се насочват най-много към описаните гуанчи, които при катастрофата на Атлантида са избягали на Канарските острови, освен ако самите тия острови не са върховете на потъналата легендарна земя; част от тях може да са минали и на африканския бряг или пък там изобщо да са живели атланти, било като местно население, както съобщава Херодот, било като колония на голямата Атлантска империя.

В този край на Африка, както казахме, се губят следите на една човешка група със значително напреднала цивилизация, която според мнозина учени е дала прадедите на западните европейски народи. Това местно население в Атласко-Гибралтарската област — било то атланти, гуанчи или либийци — се е намирало тук преди берберите, които са дошли от Судан и с което население те са воювали; то е заемало Пиренейския полуостров и преди баските, които според Берлиу са дошли от Япония по стария търговски път, свързващ Алтай с Атласката област.

Берлиу, Хирменеш и Мортиле обявяват атланти-либийци и за родители на галите, които пък са бащи на французите. Атланти според тях са родители и на тайнствените пелазги, които пък се смятат предшественици на егейските гърци. Пелазгите от своя страна се смесват с библейските филистимци, които били прогонени от гърците в Палестина или обратно са дошли оттам в Егейския басейн.

Ако тази верига от зависимости е правдоподобна, ще излезе, че западните европейци са дошли не от азиатското огнище на индоевропейските народи, а през Гибралтар, от онова неизвестно западно огнище на култура, което някои се мъчат да свържат с понятието атлантска култура.

Лео Фробениус нанесъл на чиста карта сродните кул-

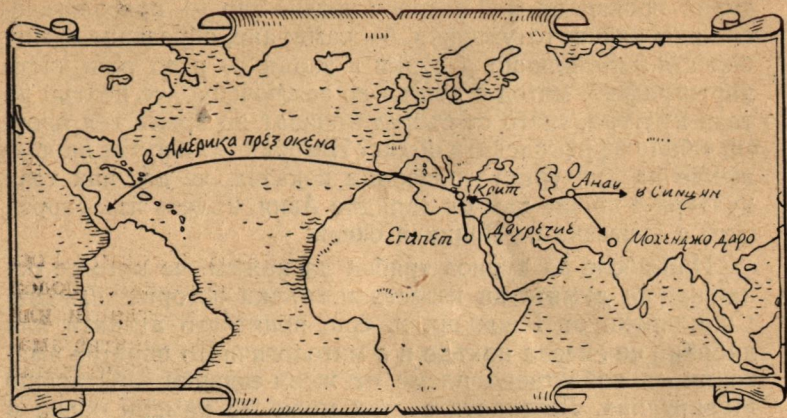
турни прояви на най-старото човечество — археологически развалини, татуировки, балсамиране, обрязване срещу болести, символични рисунки и знаци — и по този чисто картографски метод е дошъл до заключение, че център на тази култура, гдето се съсредоточават по време тия прояви, е била африканската област Нигерия. Ала пътят на движение на културните признаци показва, че все пак тази култура е дошла там от Западна Азия, където пък според него е донесена от Великия океан.

Най-после за куриоз трябва да кажем, че като се осланиме на думите на известния гръцки историк Диодор Сицилийски от I век пр. н. ера, понятието атланти или либийци се смесва някъде и с митологичното понятие амазонки — войнствено племе от жени-ездачки, обитаващо Мавритания. Легендата за тях може да намери опора в разказа на Платон, че през време на катастрофата мъжете били ангажирани и разбити във войни; затова в Атлантида ще да са останали предимно жените, които са избягали от загиващата земя и са се прелели в някои европейски племена. Така придобива смисъл и фантазията на Пиер Беноа в романа му „Атлантида“, гдето — в запазеното до наши дни царство на последната атлантска владетелка — „волюта на жените е върховна власт“!

*

Тъй като някои прояви на отвъдатлантическата култура — в Средна Америка, са сродни с прояви на най-старата източносредиземноморска култура — на древния Египет, неволно се запитваме: коя от двете култури е оригиналната и коя на коя е повлияла? Оригинална ли е била изобщо атлантската култура или и тя както повечето познати ни древни култури се корени в голямото огнище на човешката цивилизация — Средна Азия.

Берлиу мисли, че именно атлантите, които са пребродили Северна Америка, Северна Африка и Европа до Западна Италия, са оказали влияние върху Египет и Гърция. Обаче сам той споменава за прастар търговски път от Алтай до Атлас, по който са дошли баските и който ни кара да мислим и за обратната възможност. Днес е установено, че няколко хиляди години пр. н. ера алтайската планината област е била обитавана от местни древноазиатски народи. Те са използвали обилните рудни богатства

Карта за разпространението на най-старата предноазиатска и средиземноморска култура според проф. И. А. Ефремов

на своята земя и са създали една от най-старите металургии в света, като са обработвали желязото, медта, златото, среброто. Алтай се очертава и като древен търговски център, чиито метали и други изделия са се разнасяли в Китай, Туркестан, Иран, Източна Европа, а както разкрива Берлиу — и до Западното Средиземноморие, сиреч до Атлантската област.

В една анкета за Атлантида съветският палеонтолог проф. Иван А. Ефремов застъпва тезата, че както атлантическата, така и егейската култура имат връзка с огнищата на индо-европейската култура в Средна Азия. От досегашните разкопки в ония места център и звено на най-старата азиатска култура се явява Анау в Туркмения, южно от Аралското езеро. В дебелия 32 м културен пласт тук са намерени кремъчни и медни оръдия, най-старият в света меч, разноцветна керамика — доста фини вази и женски статуетки. Тези изделия датират от 4 до 2 хилядолетия пр. н. ера и са много сходни с подобни, малко по-късни материали в долината на Инд, при Мохенджо-Даро и Харапа, в Западен Китай — при Синцян, в Месопотамия, на Крит, като даже ги превъзхождат по съвършенство. Културното средище в Туркмения показва свързката и пътя на разпространение на тази култура на изток и на

запад, в Средиземноморието, все в този климатически най-благоприятен пояс за заселване и придвижване на първобитното човечество. Оплодени и свързани тук и с египетската култура, придобивките на тази човешка цивилизация според Ефремов са достигнали по морски път през Гибралтарската област и до Средна и Южна Америка, дето откриваме нейни сродни прояви.

ВАРИАЦИИ НА ПЛАТОНОВАТА АТЛАНТИДА

Има един стар израз: „Обичам Платон, но повече обичам истината!“ Ще рече, уважавам писаното от големите авторитети, но истината трябва да се търси наново и без предубеждение, особено ако те са сгрешили по някой въпрос. Повечето автори-атлантолози са изхождали от сведенията, дадени от Платон за Атлантида, и са се мъчили до крайна степен да ги задоволят текстуално, като са издирвали и най-малките данни за такова събитие в посочената област. Други, като са изхождали от противоречията между древната легенда и геологическите и историческите положения — и в стремеж все пак да налучкат възможната истина за нея, са прибегвали до какви ли не предположения за мястото, произхода и съдбата на Атлантида, пращали са я къде ли не по земната карта. Някои от тези отклонения от указанията на Платон имат много сериозни научни основания и ние не можем да не ги имаме предвид. В други има отсенки от научни възможности. Трети са само находчиви или фантастични. Ние ще запознаем читателя с някои от тях, тъй като смятаме, че при неразрешените загадки на науката не можем да сме сигурни, че сме близо до истината, ако се обвързваме само с една хипотеза. От друга страна, тези вариации върху Платоновата Атлантида, ако не друго, ще дадат разнообразни знания и поводи за размисъл на читателя. Разбира се, противоречията помежду им не бива да ни отчайват. Тук пак трябва да се водим по друга древна мъдрост, която гласи: „Схващания много — ала истината е една“. Истината за Атлантида се крие някъде между многото дадени за нея възможни разрешения, а може и да съединява някои от тях в едно.

Гибралтарска Атлантида

Гибралтарската област е важен пункт в търсенето на Атлантида. За древните тя горе-долу е била краят на света към запад — тук свършвал Ейкуменът, познатият свят на античността. Наистина бащата на гръцката история Херодот споменава, че елините плавали през Средиземно море извън Херакловите стълпове, по така нареченото Атлантическо море, което било пряка връзка с Индийския океан, сиреч той загатва, че те са обиколили и Африка.

Ние не сме сигурни обаче, че геологическото положение в Западно Средиземно море и около Гибралтар е било същото по далечното време, за което говорят египетските жреци и изобщо по времето на Атлантида.

Според Едуард дьо Даноа до преди 6,000—10,000 години Западното и Източното Средиземноморие били още преградени от Апенинската верига, която минавала като мост през Сицилия до Тунизия, където се свързвала с Атлас. Гибралтар също е бил затворен — неговата планинска дъга още не е била процепена, за да се образува днешният проток.

При това положение Даноа, План и други атлантолози се съмняват дали Платоновата Атлантида се е намирала зад Гибралтар или отсам него в залива между Мароко и Испания, който тогава е бил много широк. Забележете, че и текстът на Платон може да бъде изтъкван в този смисъл. Той казва: „Остров, който се намирал пред устието („про ту стоматос“), което вие по вашето наричате Хераклови стълпове“. Откъдето и да гледаме картата — защо Платон казва пред, а не зад протока? И после следва едно малко объркано обяснение, на което обикновено не се обръща внимание. Буквалният превод от гръцки гласи: „Тези неща, доколкото се намират във вътрешната страна на устието, изглеждат като някакъв залив, който има тесен вход; земята, която обгражда онова море, може с пълно основание да се нарече материк.“

Каква е загадката на Гибралтар и какво общо може да има тя с Атлантида?

Според Даноа до времето, за което говорят египетските жреци, и по-късно Гибралтарският залив откъм Средиземно море е бил зает от един закръглен земен масив, който е бил най-източната последна останка от презатлантическия „мост Атлантида“, за който говорихме. Този ма-

Старинният Бетико-Рифенски масив, който е заемал мястото на днешния Гибралтар. Горє: старинната земя Испанска Мезета, останки от „моста Атлантида“

сив обхваща на север испанските земи до река Бетика (Гвадалкивир) — Андалузия, Гренада, Сиера Невада, а на юг — Гибралтарския залив и планинската област Риф в Африка. Затова геолозите го наричат Бетико-Рифенски

масив. На север от него е лежала друга откъсната част от същия „мост“ — Испанска Мезета, днешната Северозападна Испания и Португалия. Ако се съди по останалите части от тия масиви, те са геологично стари около 200—250 милиона години: образували са се още през Каменно-въгления период на Първичната земна ера, при Херцинското нагъване.

Както видяхме преди, океанската част на този планинст мост е пропаднала по-рано и по времето, за което се говори в Платоновия текст, той е останал само като голям остров, запущащ изхода на Средиземното море. Изглежда, че от север и от юг на Бетико-Рифенския масив са минавали плитки морски ръкави по днешните долини. В този си вид, като остров, ограден с протоци и „пъхнат във вътрешната страна на устието или залива“, както може да се изтъкува оная неясна фраза у Платон — той прилича на описваната от него Атлантида. Венецът от острови, за които също се говори там, може да са били Мадейра, Канарските острови и подводните банки в Испанския залив — тогава издигнати над водата. Лежащата „оттатък“ матерична земя може да не е далечната Америка, а Испанска Мезета или изобщо Испания. Трябва да се помни при това, че географските познания на древните далеч не са били точни.

Тук през епохата на човека са станали силни земетръси, от които голяма част от Бетико-Рифенския масив се отцепила и хлътнала в морето. Тогава се издълбал и Гибралтарският проток и са се оформили днешните брегове на Испания и Мароко. Според Дано това е станало между 9000—6000 г. пр. н. ера — горе-долу по времето, за което говорят египетските жреци. Може би близостта на описваното геологическо събитие е малко или много преувеличена. В случай че тия именно пропадания са дали повод за древното предание, ще излезе, че останки от легендарната земя още съществуват по двете страни на Гибралтарския залив. И без това някои автори, като Вишав в съчинението си „Атлантида в Андалузия“, както и Шултен, Хениг, А. В. Мишулин, се блазнят да поставят Атлантида в Испания, гдето видяхме, че се е развила много стара металургична цивилизация и артистична култура.

Във връзка с Гибралтарските пропадания френският геофизик П. Ж. План обяснява по следния начин съдба-

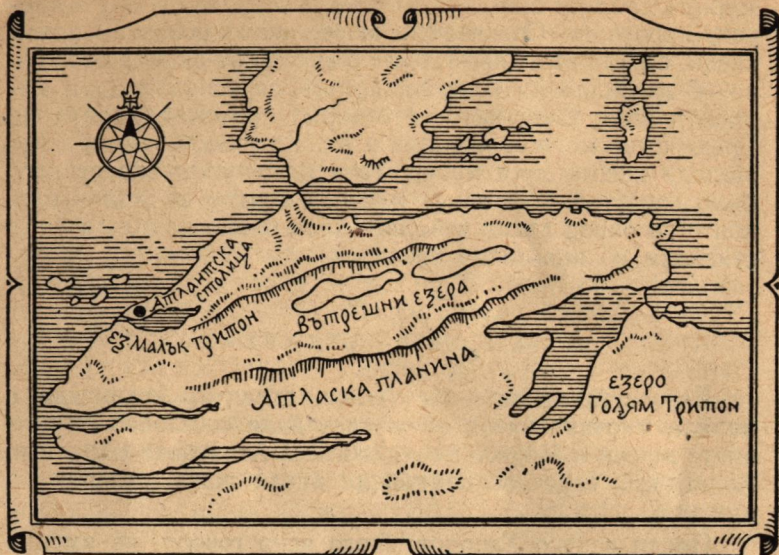
та на Атлантида, която той приема, че може да се е намирала наблизно в океана. Докато Гибралтар е бил затворен, нивото на Средиземно море, както показват някои следи, е било със 100—120 м по-високо от океанското. Това се дължало на големия приток от речни води и наноси в него. След като се отворил протокът, водата на Средиземно море се преляла в Атлантическия океан и повишила нивото му с метър. Това наводнение според него било достатъчно да залее и удави земите на Атлантида, които по онова време вече потъвали бавно надолу и били стигнали до нивото на океана.

А т л а с к а А т л а н т и д а

Близостта на имената Атлас, атланти, Атлантида е карала мнозина учени да мислят дали собствено египетските жреци и Платон не са смятали Атласката област за Атлантида, сиреч за център на атлантската империя и култура.

Преди всичко Херодот много ясно говори, че именно тази област е земя на атлантите. „На десет дена път, казва той, от земята на гарамантите (Вътрешна Либия) се намира земята на атарантите, а след още десет дена път се идва до земята, гдето се издигат високите Атласки планини, обитавани от атлантите . . .“ Атлас е бил действителният край на света за древните, чиито „неизмеримо високи“ планини (всъщност 4173 м), „всякога забулени в облаци“, подпирали небесния свод. От това се е зародил и античният мит за бога Атлас или Атлант, подпиращ на плещите си небето. Интересно е, че и в древномексиканската митология отвъд океана бог Кветцалкаатл също носи света на плещите си. Щом Атлант и атлантите се намират в Атласката област, защо Атлантида да бъде другаде? Същия въпрос поражда и митологичният разказ на Платон в „Критиас“ за подялбата на света, при което на първородния Посейдонов син Атлант се паднало главното царство на Атлантида.

Езиковедите обръщат внимание, че земята Атлантида всъщност трябва да се нарича в именителната си форма Атлантис, както е днес на немски и английски. Платон никъде не дава името ѝ в именителен падеж; употребяваните от него имена Atlantidos и Atlantidé са в родите-

Атласка хипотеза за Атлантида, комбинирано според Кл. Ру и Еме Рюто

лен и дателен падеж. Вярно е, че именителната форма Атлантис се покрива у някои древни автори с океана Атлантик, гдето Платон поставя легендарния остров. Обаче тази форма може много лесно да отпадне и до Атлас — днешното име на Северозападна Африка.

Казахме, че тази област се явява загадъчен център на стара култура. Ала това не е всичко.

Още Херодот споменава в своето описание за Атласката област, че пред нея имало „морски ръкави“ и някакво „морско възвишение“ (?) или морски „стълб“ (проток? — сравни с Херакловите стълпове). Истината е, че високото плато на Северозападна Африка, обхващащо Мароко, Алжир, Тунис с част от Сахара, през Третичната ера и първата част на Четвъртичната ера до последното Ледниково време действително е било почти отделено от Африка с дълги и доста широки, но плитки морски ръкави. Едните са идвали откъм Канарските острови, други откъм бухтата при Тунизия и почти са доближавали да се срещнат. Тези морски лагуни са се образували поради това, че земната кора надлъжно покрай Атлас-

ките планини хлътнала. Сега по ония места, гдето са минавали водните ивици и почти са отделяли Атласката област почти като полуостров, има плитки солени блата, а в Тунизия и значително езеро. По-рано то е било езерото Голям Тритон, а при Атлантика е имало езеро Малък Тритон.

Ето по всички тия основания учените Клодиус Ру, Еме Рюто, Онезим Реклю смятат, че тази обособена планинска земя с равнина на юг, до неотдавна почти отделена като остров с води, е била средището на Атлантската империя, която се е струвала на древните египтяни като особена матерична земя.

Интересно е, че до късно тази област за съзнанието на древните е обособена: те я наричат Малка Африка, като Мала Азия. За някои от тях това е изобщо Африка, от която по тогавашната география Египет и Либия се отделят с някаква стръмнина.

Има и нещо друго. По много останки от животни, растения и на човешка култура из великата Сахарска пустиня се вижда, че там някога е цъфтял живот. Той се е поддържал от едно вътрешно море, което до неотдавна е заемало част от тази област и се е свързвало може би със Средиземно море или океана. Поради издигане на терена това затворено море се е пресушило подобно на пресъхващите днес американски солени езера и Каспийско море и е оставило петролните залежи под сахарските пясъци. Щом човек е живял по бреговете на Сахарското море, ще излезе, че Атласка Атлантида може би по времето на историята, записана в египетските папируси, още е била отделена от Египет не само с лагуни, но и с едно не малко море.

*

Какво тогава е станало с Атласката Атлантида, ако действително е била по това място? Нейната цветуща територия ще да е лежала на юг от полите на Атлас до днешната област Хогарт. Тази богата земя в този случай не е потънала в океанските бездни, а обратно, издигнала се е и загинала от пресушаване. Сахарската пустиня е напреднала на север и запад и е задушила със своите пясъци атласките лагуни, както и атлантската цивилизация. Ако искаме все пак да намерим отчасти съответствие с разказа на египетския жрец за земетръси и

пропадания на земи под морето — можем да ги свържем с пропаданията, които са станали в гибралтарските и тунзийските окрайнини на тази земя.

Такава една хипотеза е разработил и френският писател-академик Пиер Беноа в известния фантастичен роман „Атлантида“ (1919). Според него Атлантската империя се е намирала именно в този кът на Африка и след поглъщането ѝ от пясъците от нея останал един недостъпен оазис в планината Хогарт, южно от Атлас. Тук според романа в наше време още царувала добилата по тайнствени способности хилядолетно безсмъртие прелестна атлантска царица Антинея. От време на време бели пътешественици надниквали дръзко в нейното ревниво пазено убежище, но са заплащали с живота си за това. Антинея ги пленявала с хубостта си и ги убивала, за да запази тайната на съществуването на старинната империя от проникването на „белите варвари“. Последният смел изследовател се измъква жив, спасен чрез любовта на прислужницата на Антинея, и донася вестта за тайнствената и опасна столица — срещу която се отправя на поход военна колона.

Егейска Атлантида

Още видният руски академик Аврам Норов в 1854 г., а след него А. Н. Карножицки и починалият неотдавна голям съветски географ академик Лев Берг взеха едно принципно ново становище по разказа на Платон. Те смятат, че повод за легендата за Атлантида са дали събития, които ще да са се случили не много далеч от сферата на античния свят, гдето тя се е зародила — а именно Египет и Гърция. Значи Атлантида трябва да се търси някъде в Източното Средиземноморие.

Наистина до такава идея може да се дойде и по изтъкнати вече от нас съображения: геологическите противоречия в Атлантическата област, преувеличената датировка на „атлантската“ култура, възможността Платон да е „елинизирал“ явленията от критско-микенската или егейската култура.

Аврам Норов освен това твърди, че до своите заключения дошъл, след като изследвал критично гръцки и римски автори. Според неговите проучвания географията

на понятията Атлас, атланти, Атлантида следва да се обърне обратно — от запад на изток, както ги били разбирали първоначално народите на древността. Атлас бил син на нимфа Азия, Херкулес пътувал всъщност от Средиземно в Черно море и неговите „спълпове“ според древните били изпърво едно от устията на Нил, после скалите на Босфора. По-късно всички тия митове се възприемали на Запад и стигнали до Гибралтар. Той твърди още, че за древните понятия Атлантически океан и Атлантическо море не били едно и също и че последното било именно източната част на Средиземно море.

Знае се, че древните текстове и схващания са подлагани на противоречиви тълкувания, затова няма да смятаме тия съображения на Норов да постави Атлантида в Източното Средиземноморие за единствени и най-главни. Както да е, той вижда Атлантида като обширна земя, простираща се някога тук от Сицилия до Сирия, лежаща срещу Египет и Либия.

А. Н. Карножицки в края на XIX век също е дошъл до заключение, че Атлантида трябва да е била земя, която е лежала в центъра на културата на древния свят. Тази суша се е намирала между Гърция, Мала Азия, Сирия и Либия. Херкулесовите стълпове са били западното устие на Нил, гдето имало град Хераклея или Ираклеум. Тази междинна земя обяснява сходството на растения и животни по бреговете на Европа и Северна Африка, останките от хипопотами на безводния днес Крит. Цветущият остров Атлантида според него е пропаднал по време на появата на човека. И до днес два мощни разседа по бреговете на Беломорието — от Цикладските острови до Коринт и от Тракия през Родос до Червено море — свидетелствуват за пропадането на тази земя.

Нея обаче според Карножицки я помнят още птиците, които хилядолетия вече продължават да минават над онава място при своите прелитания на юг. В миналото е имало „мостове“ между Европа и Африка при Гибралтар, Сицилия—Тунизия, Егейската Атлантида. Птиците продължават да летят над тези места, съхранявайки в родовата си памет спомена за някогашната суша, като рискуват да загинат из Егейския архипелаг и обширното море на юг — вместо да следват сигурния Малоазийски бряг.

Академик Лев Берг беше горещ привърженик на ед-

Масивът Егеида—Анкара, който до Новата ера е заемал мястото на Бяло море според Едуард льо Даноа
След Алпийското нагъване към него са се прилепили и Крит и Кипър

на егейска Атлантида. Той даже замени името ѝ с онова на простиралия се някога тук планински масив Егеида, който е заемал пространството от Родопския масив, през Бяло море до Анкарския масив. Като географ и геолог той основателно забелязва, че потъването на беломорската ѝ част трябва да е станало доста по-отдавна от времето, посочено от египетските жреци. Може би някои по-

следни, частични пропадания около Крит са дали храна на древното предание. Но защо пък да се смята, че Атлантида-Егеида е потънала изцяло? Или пък „Платоновата Атлантида“ може изобщо да не е потънала. Не е ли това самият Крит с неговата древна цивилизация, тъй прилична на „атлантската“? Крит в периода на своя разцвет също е бил „световна държава“. Неговата столица Кносос — с Лъвовите врати, дворците, Лабиринта, канализацията и други съоръжения — най-подхожда от всички наши представи да бъде описваната атлантска столица.

Егейският материк наистина от края на Третичната ера, значи от около милион години, е бил подложен на геологични движения. След като източната част на Родопския му дял се била понижила за известно време под морето, сега тя започнала бърже да се издига. Същевременно тази област се и нагънала. В резултат на това тук станали големи напуквания, придружени с обилни вулканични изригвания. Сега някои от разломените части на Егейския материк започнали последователно да потъват. Три успоредни на екватора големи разседи станали причина да потънат Горна и Долна Тракия, беломорският бряг; помежду останал да стърчи днешният Родопски масив. Две големи надлъжни хлътвания, перпендикулярни на тия разломи, отворили от юг пътя на средиземноморските води и станали корито на плиткото Егейско море. То е дълбоко само от 500 до 1000 м и представлява всъщност високо подводно плато, оградено от юг с планинската дъга на Крит, докато Средиземно море е дълбоко до 3000—4000 метра. Планинските върхове на потъналата част от Егейския материк останали да стърчат като четиридесетина острови в Егейско море. Тогава е хлътнало и Мраморното море и през долините на Дарданелите и Босфора водите на Бялото и Черното море се свързали. Вулканичните острови Санторин, Тера и Георгия в групата Цикландски острови, честите и до днес земетръси са свидетели за драматичните събития в тая област.

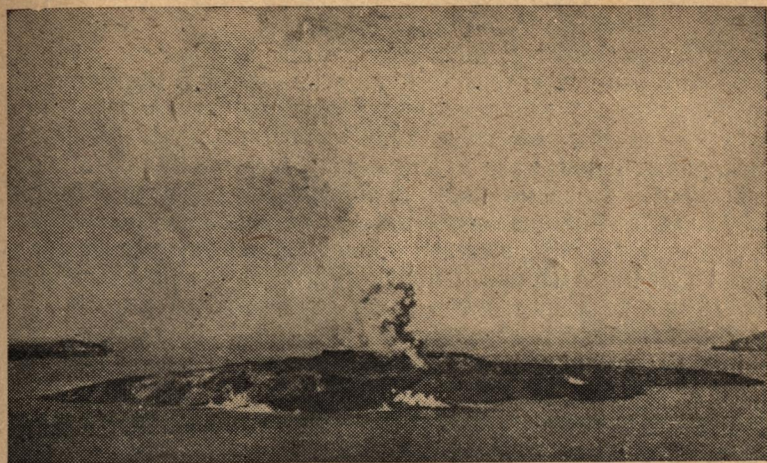
Голямата геологична драма се е разиграла през първата половина на Четвъртичната ера. Едуард льо Даноа посочва цифри, които изглеждат преувеличени. Той смя-

та, че повечето пропадания из Средиземноморието — в областта на Гибралтар, Итало-Тунизийския мост, Егейско море — които са оформили днешните му брегове, са станали преди 6000 години. Това не е невероятно, защото у местното население например в Егейската област са запазени конкретни предания за тези събития. Във всеки случай човекът вече е обитавал Земята, когато тези събития са се разиграли. Въпросът е дали културният човек е бил свидетел на някои фази от това апокалиптично разломяване и поглъщане на земята от водите. Едуард Зюс установи, че подобен голям катаклизъм оттаък — в Персийския залив и долината на Ефрат, записан от вавилонския жрец Берозус на клинописни плочки, е станал основа на библейското сказание за потопа. Не е чудно Егейското пропадане пък да е станало извор на създадената тук легенда за Атлантида. Тази област е била обитавана от дълбока древност. Пристигащите от юг бучащи морски таласи може да са станали хладна и жестока гробница на човешки селения и хиляди техни обитатели. Чрез техните праправнуци, от уста на уста до древните гърци са достигнали предания за „божия гняв“ — драматично олицетворен в Зевсовите гръмотевици, сгромолясващи планините; древногръцката легенда за потопа и края на света, при което Деукалион и Пира продължили човешкия род — трябва да се отнася именно до това силно засегнало тази област събитие.

Според Диодор Сицилийски (кн. V, 47) у населението на остров Самотраки бил запазен някакъв спомен за описаните по-горе геологически събития. Той съобщава: „Самотракийците разказват, че преди познатия на другите народи потоп тук е станал един по-голям потоп. Най-напред се отворило устието на Босфора, после Хелеспонт (Дарданелите). Черно море, което дотогава е било затворено като езеро и било препълнено от вливащите се в него реки, преляло през Хелеспонта и потопило голяма част от Азия (Мала Азия) и не малка част от земята около Самотраки. Рибарите изваждали с мрежите си от морето късове от капители на колони.“

Плиний също съобщава, че по-преди остров Кипър бил съединен със Сирия.

При това положение логично е наистина да се допусне, че историята за Атлантида е гръцко-египетско ехо от

Изглед на плитко потъналата Егеида
Димящият вулкански остров Тера в групата Цикладски острови

спомена на местното население за това грандиозно събитие. Нелогично би било античната памет да прескочи това станало под носа ѝ твърде бурно явление от този род и да се занимава с подобни събития, станали далеч, в малко познатата тогава Атлантическа област. Обратно, ако „Атлантида“ е лежала в Егейския басейн и е била част от Егеида — стават исторически приемливи както войните на праатиняните с „атлантите“ — егейци или крито-микенци, така и описаното от Платон загиване на цялата атинска войска в разлюлените земни бездни.

Идеята да се замести Атлантида с Егеида променя отчасти Платоновата легенда, но не я унищожава. Катастрофите на Атлантида и Егеида може да са две отделни събития. Обаче хипотезата за Егейската Атлантида има по-голяма историческа правдоподобност и държи сметка за географския кръгозор на античния свят.

Хипотезите за една възможна Гибралтарска, Атласка или Егейска Атлантида са изобщо най-сериозните научно обосновани вариации на класическата история за потъналия материк и те трябва да се имат предвид в търсенето на истината.

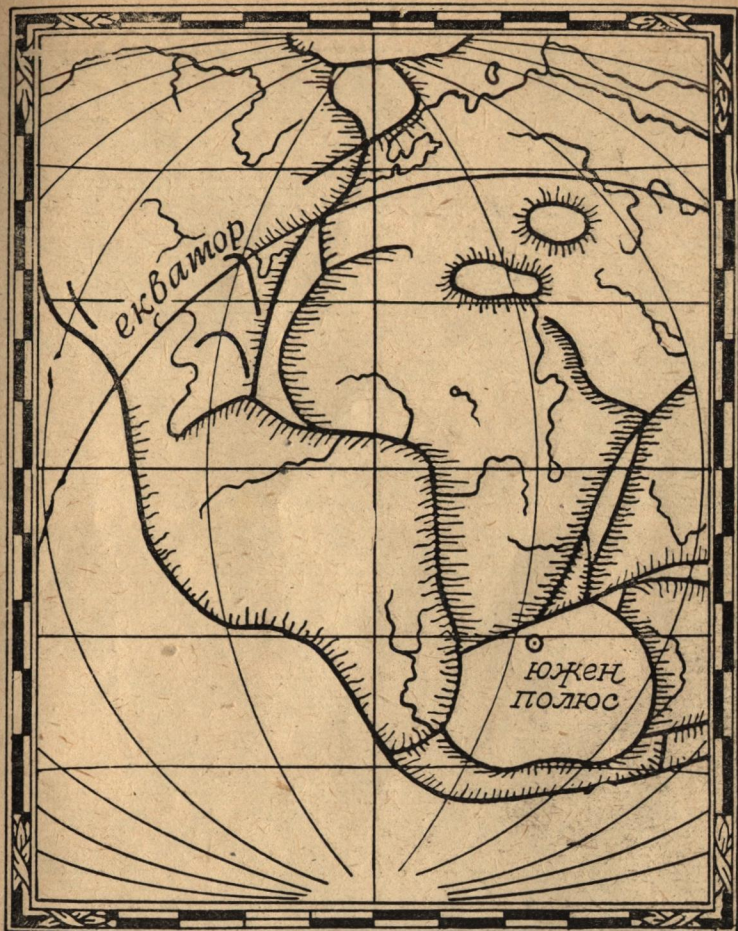
Саргасова Атлантида

Тайнственото и неизследвано Саргасово море в Западния Атлантик, наситено с жива растителна и животинска протоплазма, също привлича погледите на атлантолозите — дали под него не се намира някоя плитко потънала матерична суша като подложка на богатия му органически живот. То заема една овална площ с размери 5000 на 2000 км. Ботаниците изтъкват, че видовете саргасови водорасли, които пълнят тази област, са независими от ония край Средна Америка. Според Луи Жермен растителното общество на Саргасовото море се е развило над бивша суша, потънала в Миоцена — преди 10—20 милиона години. Съветският зоолог Н. И. Тарасов също установява, че животните, обитаващи това море, нямат връзка с американските, а със средиземноморските. Нали там в дълбочините отиват да хвърлят хайвера си европейските змиорки? Обаче Тарасов мисли, че сушата — подложка на това организмово море, трябва да се търси не под него, а на изток, за да се е създала тази свързка със средиземноморския живот.

Атлантида е Южна Америка

През 1859 излязло съчинение от Шнайдер-Пелегрини с претенциозно заглавие „Разбулени тайни на сътворението на света“. Интересна за нас е една палеографска карта в него, на която Америка, Африка, Европа и Австралия са показани долепени една до друга, само между Европа и Северна Америка има ивица вода — люлката на бъдещия Атлантически океан. На тази именно карта Южна Америка е означена като Атлантида! Според този автор излиза, че „изчезналият материк“ Атлантида е отдалечилата се през Третичната ера Южна Америка, като отнесла със себе си роднински връзки с общите дотогава с Африка растителност и животни. Това схващане разрешава по свой начин въпроса за геологичната и биологичната свързка между южните материци.

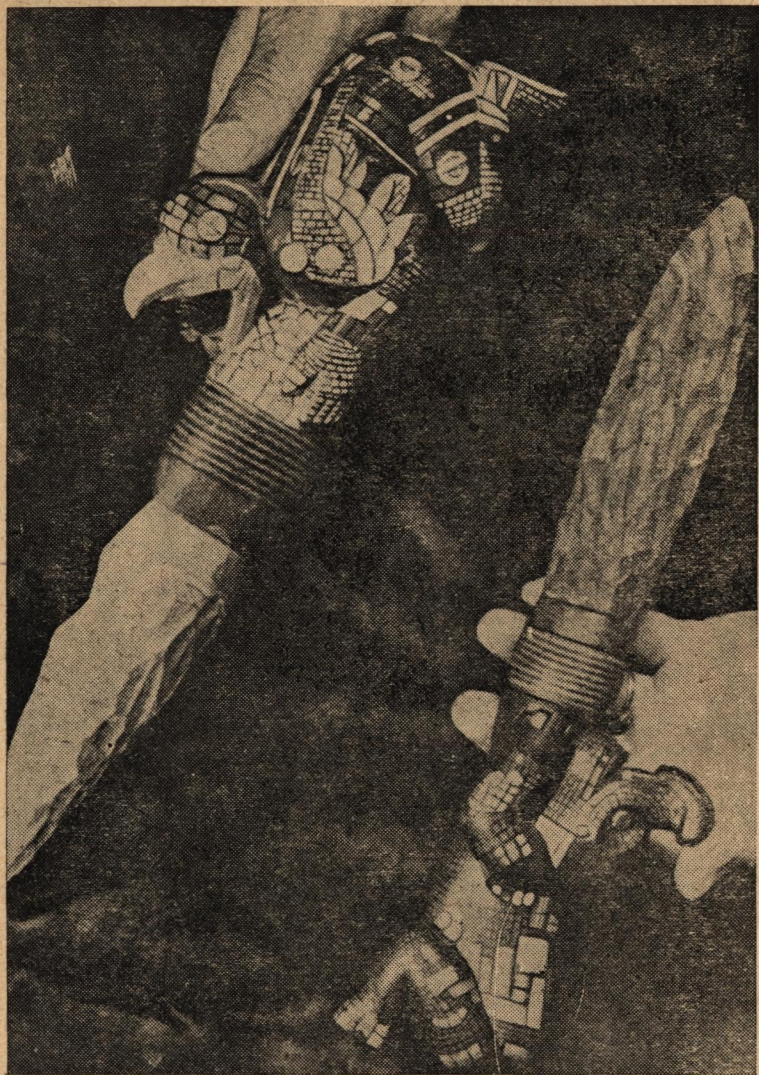
Както се вижда, Пелегрини е предшественик на хипотезата на Алфред Вегенер за разцепването и хоризонталното раздвижване на материците. И тук нищо ново под слънцето.

Събрано положение на мѣриците до Средната ера според
хипотезата на А. Вегенер

Атлантида е Централна Америка

Шарл Шушерт и П. Ж. План, привърженици на Вегенеровата хипотеза, смятат, че Атлантида е била масивът на Централна Америка, който първоначално бил „нагънат в празнината“ между двете Америки, Европа и Африка при съвместното им положение до Кредния период.

Може би в нашите музеи се съхраняват творби на атлантите, но ние не умеем да ги видим.“ Кремъчни ножове за жертвоприношение с богато украсени дръжки — от американското племе ацтеки

По-късно, при движението на Американския континент на запад, масивът на Централна Америка „изостанал“ сред океана (Атлантида!) и после потънал. Този блок може да се уеднакви и с централния масив на Податлантическата планина. Изолираното Азорско плато също може да е част от него.

*

Младият географ от Московския университет М. Я. Плам изказа в една анкета върху Атлантида през 1956 мнение, че днешната Централна Америка е представлявала за древните Атлантида и че тя изобщо не е потъвала. Връзката с нея станала недостъпна поради образуването там на Саргасовото море и тя е изчезнала за старите мореплаватели. Тази Атлантида е била центърът на древната култура на инките, ацтеките и други американски племена, която бе запазена до идването на Колумб. Древните европейски или атлантски мореплаватели ще да са осъществили връзка между двата атлантически бряга, на което се дължи общността в някои културни прояви. Плам привежда легенди на старото американско население, които говорят за бели хора-богове, що са пристигали през океана на салове и са отплавали обратно. Доказателство за своята теза той вижда и в споменатата прилика между древната столица на Мексико и описваната от Платон атлантска столица. В заключение М. Плам повтаря мисълта на Валери Брюсов, че „не е изключена възможността в нашите музеи да се съхраняват творби на атлантите — вази, кинжали, откъси от статуи — само че ние не умеем да ги видим“.

Атлантида е била улучена от метеорит

Нашият астроном професор Никола Бонев изказа през 1949 оригиналната хипотеза, че Атлантида е погинала от падането върху Земята на някой от хилядите астероиди (малките планетки между Марс и Юпитер), който или е улучил самата Атлантида, или по-скоро тя е била разрушена и пометена от образувалата се в океана мощна приливна вълна. Наносите, които се намират днес по дъното на Атлантика, са именно от разсипания материк и от астероида. Такова събитие не е невероятно, като се знае, че

някои от астероидите се движат по силно ексцентрични, при това нестабилни орбити, поради което могат да се приближат много до Земята.

Полският астроном М. Каменски (1954) възприема тази идея, но смята, че е по-вероятно този силно опустошителен прилив да е бил предизвикан от приближаване или сблъскване с Халеевата комета, чиято много ексцентрична орбита също я довежда в близост до Земята.

Съветският професор Н. С. Ветчинкин в спомената анкета през 1956 изказа мнение, че Атлантида е загинала от падането върху нея на обикновен гигантски метеорит. Само такъв удар според него е могъл да разломи внезапно острова Атлантида и да стане причина за бързото му унищожаване. На Земята има две-три такива дупки, предизвикани от падането на големи метеорити: това са кратерът в американската област Аризона, с диаметър 1207 м и дълбок 174 м; „Вълчето легло“ в Западна Австралия, с диаметър 853 м; кратерът Чаб в Канада — с диаметър 3500 м. Голяма част от лицето на Земята е покрито с вода и множество метеорити са паднали в океаните и моретата.

Ветчинкин е на мнение, че Атлантида трябва да е била улучена от някой метеорит с размери близки до ония на астероидите. Техните средни размери са до 40—80 км, но достигат и до 700—800 км. Той е изчислил, че един метеорит с размери от 10 км и движещ се с 4 км в секунда, би обладал огромната кинетична енергия от $522 \cdot 10^{18}$ килограметра или на заряд от 75,000 тона атомни бомби; метеорит с размери 100 км — колкото 75 милиона тона атомни бомби. Такъв удар е в състояние да издълбае и натроши значителна част от земната кора, а ако е в океана, да изплиска милиарди тонове вода върху материците — чак до планинските върхове. Живата сила и тежестта на тия океански вълни биха разрушили не само растителната природа и всички човешки съоръжения, но и биха помели и самите геологични материали.

Атлантида е паднала от небето

Научната нужда от една „Атлантида“ като свързка между живота на материците е толкова необходима, че дори ако се оспори, че е била осъществена по земен път — чрез планинска гънка или островна верига — някои автори са готови... да я снемат от небето.

Ни повече, ни по-малко, някои значителни учени смятат, че Атлантида е „паднала от небето“. Такова схващане например изказва Емил Белó, виден френски астроном и математик. В своята хипотеза той тръгва от броя и положението на планетните спътници в нашата слънчева система. Знае се, че от Земята нататък всички планети имат повече спътници, разположени в определени разстояния от планетата. Изглежда, че тези разстояния се подчиняват на един всеобщ закон. Тази правилност и закономерност кара Белó да мисли, че нашата Земя не може да прави изключение от другите планети.

Според него тя е имала още три спътника, по-малки и по-близки от Луната. Белó определя, че те собствено са били сателитни пръстени от метеорити, нещо като пръстените на Сатурн. Общата маса на тия пръстени, на които голямата маса на Луната е попречила да се съгъстят в цялостни спътници — е била равна на една стотна от масата на Земята.

Тия три пръстена били паднали последователно върху Земята, каквато е и далечната съдба на Луната. Белó мисли, че трите известни раздвижвания и нагъвания на земната кора, характерни за трите големи геологични ери, се дължат именно на падането на пръстените.

Шарл Горсé разработва тая идея на Белó по следния начин. Пръстените ще да са паднали в областта на екватора до тропиците. Тук именно има някои особени явления, които може да се свържат със сгромолясването на небесните материали. Известно е, че Средиземноморската област на Земята е една нейна незарастваща геологична рана. Тя е едно изтънено и пропукано място, най-упоритата и незатваряща се геосинклинална цепка между материците. Горсé обръща внимание, че в екваториалната зона на Земята има и по-особени геологични и петрографски материали: тук се намира най-много натрошен наносен материал; редки скали с повече натрий и калий и малко алуминий; в тая област се среща особеното геологично явление — латеризация или силна химична промяна на скалите, която няма връзка с образуването на основната майчина скала; най-сетне главно недалеч от екватора се намират и находищата на диамант.

Горсé заключава: падалото на три пъти вещество на небесните спътници пръстени е образувало „мостове“ или „бродове“ между материците. По този начин се е осъще-

ствила търсената от нас земна връзка за преминаване на животните и растенията. Трябва да се има предвид, че в предишните времена Атлантическият океан е бил още доста плитък. Тия мостове последователно са се измивали и потъвали. Атлантида трябва да е била последният от тези екваториални мостове, по който се извършила размяна на растителни и животински форми, а може би и на културни влияния!

Тази идея за падане на спътник върху Земята не е нова. Още в миналия век някои учени изказваха предположение, че голямата яма на Тихия океан се издълбала върху Земята от падането на съществуващ дотогава втори неин спътник. През 1925 Хьорбигер и Фаут също изказаха мнение, че големите заледявания по Земята, промените с урвена на океана са били предизвикани от падането върху нея на бивши нейни ледени спътници.

Интересно е, че у хотентотите и бушмените има легенди, че съществуващата някога югозападно от Африка „голяма земя“ (Лемурия? Южната Атлантическа планина?) е потънала по времето, „когато Земята се осветявала от две луни“.

Навсякъде по земното кълбо

Поради своеобразно тълкуване на Платоновите текстове, по множество сходства, по разнообразни научни и даже патриотични съображения Атлантида е била пращана къде ли не по Земята, освен местата, гдето посочихме досега: полуостров Крим, в Азовско море — гдето Керч играе роля на Гибралтар, Черно море, в Северно море, Балтийската област, Холандия, Скандинавия, Гренландия, Антилите, Бразилия, Гвинейски залив, Месопотамия, Татария, Сибир — пред устието на Ом, Тихия океан.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на дългите екскурзии, които направихме из геологичното минало, в историята, из текстовете, измежду противоречиви доводи и предположения — ако читателите ни поставят рязко и настойчиво въпроса: съществувала ли е наистина Атлантида и къде е била, ще отговорим:

1. Съществувала е до късно една физическа връзка между материците от двете страни на Атлантическия океан, която обяснява общността на растителния и животинския свят. Тя може да е била осъществена чрез междуматерични мостове или провлаци, образувани от планински гънки; от големи острови или група острови сред океана; от предишна пряка връзка на самите матерични земи; по няколко от тия начини наведнъж.

2. Съществували са из океаните и моретата матерични и островни земи, включително и в областта, посочена от Платон, които са потънали под водата. Тия пропадания са резултат на едно закономерно, бавно или по-бързо колебание на земната кора. Последната голяма серия пропадания е станала след нагъването на просторните Алпо-Хималайска и Кордилерска зони на Земята през Третичната ера. По-късни частични пропадания със земетръси и морски нахлувания са продължавали да стават и през Четвъртичната ера, времето на човека, почти до нашето историческо време. Те са дали основа на преданията за потоп и катаклизми у много народи.

3. Атлантида трябва да е един частен случай от постепенното разкъсване и потъване под водата на земите в Северния Атлантук, които до твърде късно геологично време са били суша, свързваща двата бряга.

Геологичната Атлантида обаче е по-старо събитие, което засега мъчно може да се свърже с времето от появата на човека.

4. Повод за древната легенда може да са дали по-дребни пропадания в Атлантическата област или по-нови пропадания в Средиземноморието.

5. Около областта на Платоновата Атлантида съществуват следи както от висока старинна култура, така и за връзка на културите по двата бряга на Атлантика.

Платоновото сведение обаче за възрастта на атлантската и гръко-египетската култура трябва да се съкрати наполовина, за да се доближим до реални исторически положения.

6. Точната истина за Атлантида ще може да се установи само ако един ден със сонди или подводни кораби се извадят археологически останки от нея или се направят снимки на морското дъно.

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Platon. — Timée,
 „ — Critias. Oeuvres complètes, t. X, Paris, 1925.
- Rivaud A. — Коментар към горните съчинения.
- Gattefossé J., Cl. Roux — Bibliographie de l'Atlantide et des questions connexes, Lyon, 1926.
- Termier P. — L'Atlantide, Paris, 1922.
- Devigne R. — Un continent disparu: l'Atlantide, sixième partie du Monde, Paris, 1924.
- Moreux Th. — L'Atlantide a-t-elle existé? Paris, 1924.
- Spense L. — Histoire de l'Atlantide, Londres, 1928.
- Берг Л. С. — Атлантида и Егеида, „Природа“, М. 1928.
- Bragine A. — L'énigme de l'Atlantide, Paris, 1939.
- Кръстев К. — Атлантида още съществува, София, 1941.
- Жиров, Ефремов, Хагемайстер, Ветчинкин, Плам — Съществувала ли Атлантида? — анкета на сп. „Техника младежи“, М. 1956, кн. 9, 10, 11, 12.
- Жиров Н. Ф. — Атлантида, Москва, 1957.
- Danois Ed. le — Atlantique, histoire et vie d'un océan, Paris, 1938.
- Boneff N. — Une application de la théorie des marées au problème de l'Atlantide. Годишник на Софийския университет, Пр. мат. ф-т, т. XLV, 1948-9 кн. 1.
- Хагемайстер Е. Ф. — Ледников период и Атлантида, „Природа“, М. 1955.
- Узин С. В. — Загадка материков и океанов, Москва, 1958.
- Belot Em. — Origine des formes de la Terre et des planètes, Paris, 1918.
- Joleaud L. — Essay sur l'Evolution des Milieux géophysiques et biogéographiques, Bull. S^{te} geol., Paris, 1923.
- Gorceix Ch. — L'origine des grands reliefs terrestres, Paris, 1924.
- Plane P. J. — Remarques sur le mode de formation et les vicissitudes de l'ècorce terrestre, P. 1938.
- Тарасов Н. И. — Саргасово море, „Природа“, М. 1939.
- Белоусов В. В. — Тектоническое развитие земного шара, „Природа“, М. 1952.
- Обручев В. А. — Основы геологии, Москва, 1956.
- Магницкий В. А. — К вопросу о происхождении и путях развития континентов и океанов. Вопросы космогонии, VI, АН-СССР, Москва, 1958.
- Germain L. — Le problème de l'Atlantide et la Zoologie, Paris, 1913.
- Frobenius L. — Théogonie atlantique, Jena, 1926.
- Berlioux E. — Les atlantes, Lyon, 1883.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	стр.
Древността разказва	5
Легендата се ражда наново	17
Възможна ли е катастрофата с Атлантида	20
На мястото на произшествието	28
Атлантида-Канарида	29
Атлантида-Азорида	30
Атлантическата планина	35
Атлантическото дъно	41
Презокеанска Атлантида	44
Атлантида и Леденият период	50
Атлантите и тяхната култура	55
Вариации на Платоновата Атлантида	71
Гибралтарска Атлантида	72
Атласка Атлантида	75
Егейска Атлантида	78
Саргасова Атлантида	84
Атлантида е Южна Америка	84
Анлантида е Централна Америка	85
Атлантида е била улучена от метеорит	87
Атлантида е паднала от небето	88
Навсякъде по земното кълбо	90
Заключение	91

Кирил Кръстев
ПОТЪНАЛИЯТ МАТЕРИК
АТЛАНТИДА

Редактор Иван Иванов
Художествен редактор Мария Недкова
Технически редактор Лазар Христов
Коректор Райна Юркова

*

Дадена за печат на 14. V. 1959 г.
Излязла от печат на 30. VII. 1959 г.
Поръчка № 129. Формат 1/32 84/108. Тираж 5,000
Печатни коли 6.

*

Издателство на ЦК на ДКМС „Народна младеж“
Държавен полиграфически комбинат „Димитър Благоев“
София, 1959. Пор. № 404

ДРАГИ ЧИТАТЕЛЮ,

Издателството ви моли да изпращате отзиви, бележки и препоръки за тази книга и за прочетените от вас други наши издания както за съдържанието, така и за художественото им оформление, техническо и полиграфическо изпълнение. Пишете ни какво ви харесва и какво не одобрявате, какви книги най-много ви интересуват, какви теми и жанрове желаете да бъдат застъпени в нашите издания.

В писмата посочвайте адреса, възрастта и професията си.

Издателството моли също така библиотечните и читалищните работници да съобщават периодично какъв интерес проявяват читателите към тази книга и към други наши издания, да събират и ни изпращат читателски отзиви.

Пишете на адрес:

Издателство на ЦК на ДКМС „Народна младеж“,
ул. Калоян 10 — София.

0-60

01